

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

דרוש לפרשת

בי תשא תשי"ט

[במסיבה לטובת "התאחדות הרבנים" ביום א' ויקהל]

מהו המעלות של "עשירות" ואיך הוא הדרך יתנהג בעושרו

- תועלת גדול יש באיחוד כח יראי ה' • עד חטא העגל היו כולם עשירים •
- לפעמים נעשים משוחדים עבור תועלת של הרבצת התורה ואידישקייט •
- ה"רצון" הוא שוחד שְׁמָעוּר את העינים • פֶּסֶל לָךְ: משם נתעַשֵּׂר משה •
- לפנינו בישראל "וְיִתְּהֶם כָּל הָאָרֶץ" עבור נפש אחת • טעם שהוצרכו במדבר •
- שמונים אלף דיינים • כדי לפעול לתורה ויהדות צריכים לחכמה וגבורת הלב •
- עם "ממון" יכולין להציל נפשות בלי שיעור •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת העניין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 92

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 072-3333419-972+)

צו הערך די תורה כי תשא תשי"ט

דרוקט: #→919.1→2→16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

35 מינוט) זייער קלאר

זכות הקונטרס נתנדב

ע"י הרבני הנגיד הנכבד

הר"ר רפאל עקשטיין הי"ו

לרגל שמחת נישואי בנו החתן משה ארי' נ"י

עב"ג בת הר"ר בנימין זאב הירש הי"ו

ישלם ה' פעלו הטוב ויהי' חלקו בין מזכי את הרבים
ויזכה לשפע רב ולברכה והצלחה בכל מעשי ידיו

זכות לימוד התורה דברים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלה יפה,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, על דרך ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

קושיזות ודיוקים בפסוק פסל לך

א

מ'האט דעם שבת געליינט [בפרשת תשא] (לד, א) :

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, הַשִּׁי"ת הָאֵת גַּעזָאגט פֿאַר מִשְׁה'ן, פֿסַל לָךְ, זאָלסט אויסהאַקן שְׁנֵי לַחַת אַבְנִים פֿראַשְׁנִים, די צווייטע לוחות.

חכמו"ל דרשו: פֿסַל לָךְ, הפסולת שלך, ומשם נתעשר משה

חכמינו ז"ל^א דרש'נען פֿסַל לָךְ, הַשִּׁי"ת הָאֵת גַּעזָאגט הַפֿסוּלַת שְׁלָךְ, דעם פסולת וואָס דו וועסט אַוועקהאַקן פון די לוחות דעם איז דייך, [און] מִשְׁם נְתַעֲשֵׁר מֹשֶׁה, פון דאָרט איז משה רבינו געוואָרן אַן עושר. אַזוי זאָגן חכמינו ז"ל, זיי דרש'נען אַזוי.

ב

ומזה למדו שאין הקב"ה משרה שכיתו אלא על חכם גבור "ועשיר"

די גמרא (גדרים לח.) לערנט אַרויס^ב [פון דעם], אַז אֵין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ, הַשִּׁי"ת איז נישט מִשְׁרָה די שכינה הקדושה, אַלֵּא עַל חָכֵם גָּבוּר עֲשִׁיר, [נאָר אויף] ווער ס'האָט אויף זיך די דריי מעלות [פון] שלמות, חכמה, און גבורה, און עושר. וְכֵלְךָ מִמֹּשֶׁה, אַלעס לערן איך אַרויס פון משה רבינו.

משה רבינו מילא איז דער "חכם" געווען, [און] דער "גבור", [ווי] די גמרא לערנט אַרויס פון פסוקים אַז ער איז געווען אַ גבור, [און] "עשיר" לערן איך אַרויס [אַז] ער איז געווען אַן עושר, ווייל ס'שטייט פֿסַל לָךְ, מִשְׁם נְתַעֲשֵׁר מֹשֶׁה, פון דאָרט איז דאָס געדרינגען.

ג

קושיא א

וקשה דהלא לא נתעשר משה עד שפסל לוחות השניות, ואיך שרתה עליו שכנה בלוחות הראשונות

א) איז מיר אייביג קשה געווען, אַז ס'קען נישט זיין קיין השראת השכינה סיידן [=אויסער אויב] ער איז אַן "עושר", נו ער [משה רבינו] איז דאָך הערשט געוואָרן אַן עושר ביי די "צווייטע" לוחות, [וואס כן קשה] וואָס האָט זיך געטון ווען מ'האָט געגעבן די "ערשטע" לוחות, האָט ער נישט געהאַט קיין השראת השכינה?, [אלא ודאי שהיה לו, ואם כן] איז דאָך גאָר מַעֲשֶׂה לְסִתּוֹר^א, איז דאָך געדרינגען פון משה רבינו אַז ס'קען זיין השראת השכינה אַן דעם, אַן דעם עשירות.

^א במדרש (שמו"ר מו, ב) : פֿסַל לָךְ, הַפֿסוּלַת שְׁלָךְ, מִשְׁם הַעֲשִׂיר מֹשֶׁה, אמר הקב"ה דין הוא שיטול אותן פסולת משה, למה, אלא ישראל שלא נתעסקו במצות נתתי להן כל טוב ארץ מצרים, שנאמר (כא יב, לו) וְה' נָתַן אֶת חֵן הַקֶּם, והעשיריו, ומשה שעסק בצעמותיו של יוסף יהא עניי, אתן לו את הפסולת שיעשיר. וכן פירש רש"י: פֿסַל לָךְ. הראהו מחצב סנפירינן מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה.

^ב בגמרא נדרים (לח.) : אמר רבי יוחנן, אין הקב"ה משרה שכיתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו (ובכח שבת צב. איתא, חכם גבור ועשיר "ובעל קומה"), וכוּלָךְ מִמֹּשֶׁה. - גבור וכו', דכתיב (עקב ט, יז) וְאֶתְּפַשׁ בְּשֵׁנֵי הַלַּחַת וְאֶשְׁלַח מִעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֶשְׁבְּרֶם, ותניא, הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה. - עשיר, פֿסַל לָךְ, פסולתן שלך יהא. - חכם, רב ושמואל דאמרי תרוייהו, חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם נתנו למשה חסר אחת, שנאמר (תהלים ח, י) וְתַתְּסֶרְהוּ מִעַתָּה מַאֲלָקִים. - עניו, דכתיב (בהעלותך יב, ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד.

^א הוא מלשון המורגל בגמרא להקשות על משנה שמביא מעשה שסותר ההלכה שבמשנה. כגון בסוכה (כו:) דאיתא שם במשנה אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, מעשה והביאו לו לרבי יוחנן בן זכאי לטעום וכו' ואמרו הַעֲלֹם לְסוּכָה. והקשה בגמרא "מעשה לסותר". ופירש רש"י, וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם, דקתני רישא אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, ומביא מעשה דלטעימת תבשיל צריך סוכה.

ד

וראיתי מי שמתרץ דגם עד אז היה עושה, אלא שבלוחות שניות נתעשר יותר

איך האב געזען ערגעץ שטיין אין א פריערדיג ספר געשריבן, אז ער איז געווען פריער אויך אן עושר, [נאָר] ער איז געוואָרן אַ גרעסערער עושר [בלוחות השניות].

ה

אבל זה נדחה מדברי המדרש, שאמר הקב"ה כל ישראל שנתעסקו בבזיה נתעשרו, וכי משה שנתעסק במצוה "יהא עני", ולכן אמר לו פסל לך, דמשם נתעשר משה

אַבער ס'זעט נישט אזוי אויס אין מדרש [הנזכר באות א, שהרין דער מדרש זאָגט^ה, אידן האָבן נישט עוסק געווען אין "עצמות יוסף" נאָר אין "רכוש גדול", [און פון דעם] זענען זיי געוואָרן עשירים, און משה רבינו ווייל ער האָט עוסק געווען במצות, יהא עני?, זאָל ער בלייבן אן אַרימאָן?, איבערדעם האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט פֿסל לך, משם נתעשר [משה].
אזוי שטייט אין מדרש.

ו

אם כן מוכח דער הלוחות השניות היה עני ולא עשיר

זעט מען דאָך אין לשון המדרש, אז ווען נישט דאָס [מה שנתעשר מפסולת הלוחות שניות] העט ער גיווען געווען אן "אַרימאָן", ער זאָגט דאָך [בלשון תמיה] ער זאָל בלייבן אן "אַרימאָן?", זעט דאָך אויס אז ער איז געווען אן אַרימאָן פריער.

ואם כן הדרא קשייתו, דאם כן אדרבה מוכח ששייך השראת השכינה גם בלא עשירות

נו איז דאָך אַ ראייה ברורה אז ס'איז געווען השראת השכינה אויף אן אַרימאָן, וואָרן ער איז דאָך געווען פריער אן אַרימאָן [ושרתה עליו שכינה], נו וואָס זאָגט ער [בגמרא נדרים] די ראייה פון דאָרטן, [דממה שנתעשר משה בלוחות שניות, מוכח שלהשראת השכינה זקוק מעלת עשירות], ס'איז דאָך פונקט פאַרקערט [אַ ראייה, שיוכל להיות השראת השכינה גם על עני, כמו שהיה במשה קודם לוחות השניות].

ז

קושיא ב

וכן לפי הטעם שאמרו במדרש הנזכר, דמה שנתעשר בפסולת הלוחות הוא בשכר שנתעסק במצוה, על זה גם כן קשה למה לא הגיע לו שכר זה קודם לוחות השניות

(ב טאָקע דאָס אַליין, [מה שאמרו בהמדרש כי] הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט ווייל ער האָט עוסק געווען אין עצמות יוסף זאָל ער זיין אן אַרימאָן?, האָט ער אים געמוזט פאַרשאַפן אן עשירות.

[על זה גם כן קשה], וואָס האָט מען מיט דעם "שכר" געוואָרט ביז מ'זאָל צוברעכן די ערשטע לוחות, [ביין] אידן זאָלן מאַכן אן עגל, [און משה רבינו זאָל] צוברעכן די לוחות [הראשונות], און גיין מאַכן אַנדערע לוחות, [הערשט דעמאָלטס] האָט מען אים באַצאָלט דעם שכר.

^ה כן מובא בשם הגהות היעב"ץ על הש"ס (נדרים שם), וכתב עוד שזה כוונת רש"י בפרשתן שכתב דמשם נתעשר משה "הרבה", דנשמר בזה לתרץ קושיא זו, עיי"ש. וכן כתב הט"ז בספר דברי דוד בפירושו לשון רש"י שם. וכ"כ בספר חידושי מהרש"א (והוא ליקוט קדמון מפירושי מהרש"א על רש"י שיי"ל לראשונה בשנת תע"ז, והוסיף שם קצת חידושים מדלילה).

^ה בשמות רבה (מו, ב), ומובא לעיל בהערה א.

נו וואָס איז ביז דעמאָלטס?.

אַז אים איז געקומען דער שר [בשכיל שנתעסק במצוה בעת שכולם נתעסקו בביזה והעשירו מזה], איז דאָך עס אים געקומען פריער נאָך, איידער ס'איז געשען די גאַנצע מעשה אַז ער האָט געברויכט צו גיין גאָר אויפהאַקן די צווייטע לוחות.

ח

קושיא ג

למה נקראו השירים של אבני ספירין היקרות בלשון "פסולת", והלא כל גרגיר ממנו הוא אבן יקר, והראיה שנתעשר משה. ובפרט כשהוא מאבן כזה שנברא ע"י הקב"ה בעצמו לצורך הלוחות, ולצורך עשירות משה, הרי יש לכל אבן קטן מזה חשיבות גדול ולמה קראוהו בשם פסולת.

ג) און וואָס איז דאָס עפעס [נקרא בלשון] "הפסולת" [שלך].

[והלא אמרו חז"ל¹ דער בורא כל עולמים האָט אים געוויזן אַ מַחְצָב סַפִּירִין בְּתוֹךְ אֶהָלוֹ, אין זיין הויף, אין זיין הויז, האָט אים דער בורא כל עולמים באַשאַפֵּן אַ מַחְצָב פֿון סַפִּירִין², [וואָס] דאָס איז טייערע אבנים יקרות, און פֿון דאָרט האָט מען געמאַכט די לוחות.

נו אַז דער בורא כל עולמים האָט אַזוינס באַשאַפֵּן, אַזאַ גרויסע זאַך, נו וועלעכס [שטיקל דערפֿון] איז "פסולת", [הלא] יעדעס 'פיצל' וואָס ס'פֿאַלט פֿון דאָרט אַראָפּ, איז דאָך אַלעס אַן "אבן יקרה", וואו איז פֿאַרהאַנגן "פסולת", וואָס גיב איך עפעס אַ נאָמען "הפסולת" שלך, וועלעכע איז דאָס 'פסולת'. [סיי] 'וואָס' ס'קומט אַרויס פֿון אַזאַ מַחְצָב סַפִּירִין וואָס הקדוש ברוך הוא באַשאַפֵּט אים ביי אים אין הויז, אַזאַן ענין [שנברא באהל משה לצורך הלוחות ע"י הקב"ה בעצמו, ואף המותר נברא לצורך משה עצמו], איז דאָך יעדעס, יעדעס [פיצל] איז דאָך אַן "אבן יקר".

והראיה ער איז דאָך געוואָרן דערפֿון אַן עושר [ממה שנפסל ונסתת מאותו מחצב האבן], נו וואָס איז דאָס [נקרא כן]?, דאָס הייסט, דאָס איז פסולת?, אַז ער איז פֿון דעם געוואָרן אַן עושר פֿון דעם.

ט

[קושיא ד - מתוך הדרוש]

ד) וגם יש להבין נוף ענין מעלת העשירות, שאמרו שאין הקב"ה משרה שכנתו אלא על "עשיר". דבשלמא מה שאמרו דצריך שיהיה חכם וגבור, זה מובן, כי מעלת חכמה וגבורה הם נצרכים כדי לפעול לצורך הרבצת תורה ויהדות, אבל למה נצרך לזה מעלת עשירות). (הקושיא בדברי רבינו בסמוך אות י-יא)

¹ במדרש רבה (ויקרא לב, ב): ומהיכן העשיר משה, אמר רבי חנין מחצב של ספירינן ברא לו הקב"ה בתוך אהלו, ומשם העשיר, הדא הוא דכתיב פֶּסֶל לָךְ, הפסולת שלך.

ובתנחומא (סימן כט): בִּרְכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר (משלי י, כב) זו ברכת משה שאמר לו הקב"ה פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי לוחות, והראה לו הקב"ה מחצב של ספירינן בתוך אהלו ופסל ממנו, ואמר פֶּסֶל לָךְ הפסולת שלך ומשם נעשה מלך, מכאן את למד שכל העוסק בתורה, פרנסתו מן התורה, ומתעשר, ומצליח, שכן אמר ליהושע (יהושע א, ח) כִּי אֶז תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ. וְלֹא יוֹסֵף עֲצָב עִמָּה (משלי ס, ש), שלא נצטער לילך למקום אחר, אלא מתוך אהלו זימן לו הקב"ה.

² במדרשים הנזכרים איתא הלשון מחצב של 'ספירינן', וכן הוא בלשון רש"י (רלעל סוף הערה א). ובקהלת רבה (ט, יד) איתא הלשון מחצב של 'ספיר'. ולשון רבינו הוא כדמובא במהרש"א ובמפרשי עין יעקב בגמרא נדרים (לה). דשם איתא הלשון 'ספיריין'. ונראה דכולא חדא היא, אלא שבלשון הקודש נקרא ספיר (והוא מאבני החושן, נופך 'ספיר' ויהלום), ובלשון חכמים נקרא ספירינן או ספיריין.

ישוב הקושיות בפסוק פסל לך

הקדמה לישוב קושיא א-ב

(עוד אחר אות זו)

יש לבאר מהו המעלה של "עשירות" עד שהוא דבר הנצרך עבור השראת השכינה

דאָס ענין דערפון.

[בשנקדים לבאר] וואָס די מעלה איז פון אַן עושר [עד שהוא נחשב בין המעלות הזקוקים להשראת השכינה].

מילא ס'איז אודאי דאָ ענינים גבוהים [בענין זה], אַז די הייליגע חכמים [זאָגן] אַז ס'איז דאָ השראת השכינה [על ידי זה].

[אַבער] יעדע זאָך [צריך שיהיה יש לו הבנה גם] אין פֿשטות, שטייט דאָך, אַזוי ווי זיי זאָגן דאָך, די מפרשים זאָגן דאָך פשט דערינען אויך [ביי יעדע זאָך. ועל כן אבאר גם אנכי חלקי בענין זה להבין טעם מעלה עשירות על פי פשוט].

יא

[קושיא ד]

לכאורה התינו "חכמה וגבורה", שפיר מובן דהם דברים הנצרכים למנוח ישראל, עבור קיום התורה ויהדות, אבל "עשירות" אינו מובן למה נצרך זה לתורה ויהדות

[דהנה לכאורה יש להבין], מילא אַ חכם איז דאָך צו פאַרשטיין [למה נצרך מעלה זו להשראת השכינה], דאָס פעלט דאָך אויס, צו 'אַלעמען' מוז מען דאָך האָבן "חכמה", דורכצופירן אַ זאָך אין אידישקייט, אין דעת, אין תורה, און יראת שמים, [צו] אַלעמען מוז מען [זיך באנוצן] מיט "חכמה".

גבורה דאָס פעלט אויך אויס, דער כח, דאָס שטאַרקייט [של גבורת הנפש ואומץ הלב]. דאָס פעלט אויס ביי יעדער זאָך [פון אידישקייט, להתייבב בשער ולהוכיח העם, ולפעול דברים לצורך יהדות].

[אַבער] עשירות לכאורה [אינו מובן למה זקוק זה לצורך התורה ויהדות].

יב

ישוב קושיא ד - מטעם א

אמנם מצינו דיש מצוה להעשיר את הגדול בתורה, מטעם שיהא מכובד בעיני הבריות, ויהיו דבריו נשמעים להם

[נאָר] די גמרא זאָגט דאָך אַז יעדן ראש ישיבה האָט מען מעשיר געווען, ר'יש פֿלג^ה, שטייט אין די גמרא אין סוטה (מ.ו)^ט, [והטעם פירש"י כדי] שיהא דבריו נשמעים,

^ח עיין רש"י בבא בתרא (כב. וחולין מט.) דראש הדרשנים בשבתות נקרא "ריש כלה". [והיינו בשבתות שקודם הרגל בחדשי אדר ואולול, שמתאספים כל העם לשמוע הדרשה, וימים אלו הם נקראים יומי "דכלה" (מ"ק טז: ובי"מ צו. ועי' רש"י שם וברכות ו: ד"ה אגרא דכלה). - וע"ע בתוספות (שבת קיד. ד"ה ואפילו)]. והם מהנזכרים בתפלת יקום פורקן שנתייסדה בבבל, "לרישי כלה" ולרישי גלוותא ולרישי מתיבתא, שהם הראשי כלה וראשי גלויות וראשי הישיבות.

^ט בגמרא סוטה (מ.ו) [מספר הגמרא מגדול ענותנותו של רבי אבהו ואמרו שם]: רבי אבהו אימנו רבנן עליה לממנייה ברישא, כיון דחזייה [ושרבי אבהו ראה] לרבי אבא דמן עכו דנפיש ליה בעלי חובות [שהוא עני ויש לו הרבה חובות], אמר להו [לחכמים שרצו למנותו] "איכא רבה" [שיש חכם גדול שראוי לישב בראש יותר ממני]. - ופירש"י שהטעם שאמר כן, כדי שיושיבו את רבי אבא דמן עכו בראש, וממילא אז יתנו לו מנות ויעשירו אותו, כדי שיהא חשוב וישמעו דבריו, כדתניא (יומא יח.) [הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֵיו] (ויקרא כא, י), גדלוהו משל אחיו.

ועיין ברש"י תענית (כא. ד"ה מלך רבי יוחנן) וז"ל: מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן ומעשירין אותו, כדאמרינן לגבי כהן גדול וכו', גדלוהו משל אחיו.

ומקור הענין הוא בגמרא חולין (קלד:): ההוא שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא [פירש"י: שקא דדינרי, דינרי זהב ששלחו ממקום אחר לבני הישיבה], קדים רבי אמי וזכה בהן. והיכי עבידי בהן. והא כתיב ונתן ולא שיטול

אָז מ'זאָל אים הערן, ער זאָל זיין אַ מכובד, ס'זאָל זיין דבריו נשמעים. - אַזוי זאָגט דאָך די גמרא.

יג

אבל למעם זה הוא מעלה רק כלפי "אנשי העולם"

[אָבער] לכאורה די מעלה דערפון איז [נאָר] ביי די "וועלט" [בעיני הבריות, כי אצלם חשוב ומכובד מי שיש לו עשירות].

יד

ישוב קושיא ד - טעם ב

אמנם בפשוט יש צורך לזה גם עבור גוף "הענין", שהרי לכל דבר שצריכין לפעול לטובת הדת, יוקרין לזה ממון רב, ובאלא זה נשאר רק 'ברצון' טוב אבל באפס 'כולת'

[אולם עוד יש טעם לזאת, כי] ס'פעלט אויס, ס'פעלט אויס צום "ענין", [ווייל] דורכצופירן אידישע זאכן מוז מען האָבן מיט 'וואָס', מ'מוז האָבן די מעגליכקייט. אַז ס'איז נישטאָ די מעגליכקייט [קען מען נישט דורכפירן].

ס'איז אַ מאמר החכם, מה שהרצון חושק, אָפּס היכלת עושק. אַסאך זאכן וואָס מ'האָט רצון צו טון, נאָר מ'האָט קיין יכלת.

טו

ישוב קושיא ד - טעם ג

אבל עוד יש בזה "ענין גדול", כדי שלא יצטרך לאחרים ובה לא יהיה מושחר וישאר עם שלימות הדעת וראיית אור האמת [אָבער] אויסערדעם איז דאָך עס עפעס אַ "גרויס ענין" [לא רק לסיבות גשמיות עבור החשיבות ועבור שנצרך לזה, אלא גם לסיבה רוחניות הוא דבר הנצרך] כדי שיהיה אצלו שלימות הדעת וראיית אור האמת].

וכדמצינו בפסוק וְאַתָּה תִּתְּנֶנָּה, דמעהל הראשונה הוא לבחור "אנשי חיל" שהם "עשירים" שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים [דהנה כתיב] [יתרו יח, כא] וְאַתָּה תַּחֲזֶה מִכָּל הָעָם אַנְשֵׁי חֵיל - [ויפירש"י] וְאַתָּה תַּחֲזֶה "ברוח הקודש" שלך - אַנְשֵׁי חֵיל יִרְאִי אֱלֹקִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׁנֵאֵי בָּצַע. מילא יִרְאִי אֱלֹקִים, דאָס ווייסט מען דאָך, אין אַזאַ דורך דעך אַז משה רבינו מיט זיין "רוח הקודש" האָט אויסגעוועלט יִרְאִי אֱלֹקִים, איז אודאי געווען [ריכטיג] יִרְאִי שמים.

[וכן] אַנְשֵׁי אֱמֶת [איז דאָך אודאי געווען] 'בתכלית' אַנְשֵׁי אֱמֶת, [וואָס] מ'האָט גאַרנישט קיין השגה. [וכן] שְׁנֵאֵי בָּצַע.

[אָבער] די ערשטע מעלה [בתחלת הפסוק] שטייט אַנְשֵׁי חֵיל. זאָגט רש"י, וואָס הייסט אַנְשֵׁי חֵיל, "עשירים", שאינם צריכים להחניף [ולהכיר פנים] לשום אדם. זיי זאָלן זיין "עשירים" [כדי] מ'זאָל נישט ברויכן קיינעם חנפֿ'נען.

מעצמו (עיי"ש בגמרא דף קלג).? רבי אמי נמי לעניים זכה בהן. ואיבעית אימא אדם חשוב שאני [פירש"י: כגון ממנה ראש ישיבה יכול לקדם ולזכות שהרי עליו לגדלו ולהעשירו אפילו משלו וכ"ש ממאי דאתי ליה מעלמא], דתניא, והכהן הגדול מאחיו (אמור כא, י), שיהא גדול מאחיו כגון בחכמה "ובעושר", אחרים אומרים מנין שאם אין לו, שאחיו הכהנים מגדלין אותו, תלמוד לומר והכהן הגדול "מאחיו", גדלהו משל אחיו. 'הובא בכמה ספרים, ולדוגמא בשו"ת שואל ומשיב (ח"ג ס"ו נז) ובלשון הגה"צ מלאפוש זצ"ל בראש התהלים תפלה למשה (ד"ה מה נכבד היום). ורבינו מביא גם בסוף ההקדמה לקונטרס על הגאולה ועל התמורה, ובדברי יואל מכתבים (ח"א מכתב פח, וח"ב מכתב פח, י) ובספרים יש עוד מאמר קרוב לזה, מה שהרצון חושק, אפיסת 'הזמן' עושק].

טז

דלכאורה יש להקשות, דהלא המדובר הוא כאן מן אותם שהעיד משה רבינו עליהם "ברוח הקודש" שהם באמת "יראי אלקים, אנשי אמת, ושונאי בצע", ואם כן למה יש לחשוש עוד אם יצמרכו לאחרים דשמא יחניפו ויכירו להם פנים נו לכאורה, אז זיי זענען יראי אלקים, און אנשי אמת, און שנאי בצע, זאלן זיי חלילה גיין חנפ'נען?, טון א זאך שלא כהוגן?.

ווי קען מען חושד זיין 'די' יראי אלקים וואס זענען געווען בימי משה רבינו, די אנשי אמת, די שנאי בצע, אז טאמער ברויך ער עפעס זאל ער גיין חנפ'נען?.

יז

אלא ע"כ דאפילו לצדיקים כאלה אם יש להם נגיעה של רצון ושוחד, א"א להנצל מלהכיר פנים שלא כראוי, אף בלא דעתם אלא מאי מוז זיין, ס'איז 'פארפאלן' [דאי אפשר להנצל משוחד כשיש לו נגיעה]^א. אזוי שטייט (משפטים כג, ח), וְשֹׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶר "פְּקָחִים" וְיִסְלַף דְּבָרִי "צְדִיקִים"^ב. אז מ'האט "רצון" אויף א זאך, ווערט מען פארבלענדט, מ'זעט נישט דעם אמת. די גמרא זאגט דאך^ג, "שוחד" מיינט מען נישט [דוקא] כסף, [נאך] שוחד "דברים" אפילו.

יעדע זאך וואס ס'טוט מחניף זיין, ס'באשאפט א רצון^ד [הוא מעוור את העינים]. זעט אויס, האט מען מורא געהאט [אפילו] פאר די יראי אלקים, פאר די אנשי אמת, פאר די שונאי בצע, טאמער ברויך זיי [אנקומען] צו יענעם וועלן זיי ברויכן צו חנפ'נען [אליהם], וועלן זיי פארבלענדט ווערן און זיי וועלן נישט זען דעם אמת. דאס זעט מען דאך אזוי אין פסוק.

יח

הנוגע מוז לענין מצב דוריני:

וכמו שראוינו בימינו דמחמת שוחד ונגיעות נופלין לדרכים שהם גרויעם עד קצהו, אף שהם דברים שברור שלפנינו הבינו כל אחד גודל רעת הענינים, אבל לאחר שנעשה המצב שבוה תלוי השפעת כבוד וממון ושורם העולם החוק עומד לימין הרשעים, הרי כבר שותקים וסובלים הכל

דאס זעט מען בעונינו הרבים היינט, [ווי] די וועלט איז אריינגעכאפט געווארן בעונינו הרבים אין די ארגסטע דרכים 'עד קצהו', [בדברים הנוגעים אין] די אלע יסודות פון דער אמונה, און [ענינים] פון מינות, פון כפירה, און פון הריסת הדת.

^א דאך שלא נחשדו יראי אלקים ואנשי אמת להחניף ולהכיר פנים ברצון לבם, אבל השוחד מעלים ומכסה אור האמת ויכול להלכד בעצת היצר להחניף ולהכיר פנים אף בלא דעת. (דברי יואל).

^ב וכן כתיב (דברים טז, כ) כי השֹׁחַד יַעֲוֶר עֵינֵי "חֲכָמִים" וְיִסְלַף דְּבָרֵי "צְדִיקִים". ובגמרא (כתובות קה): תנו רבנן, כי השֹׁחַד יַעֲוֶר עֵינֵי "חֲכָמִים", קל וחומר לטפשיין. וְיִסְלַף דְּבָרֵי "צְדִיקִים", מידי טפשים ורשעים בני דינא נינהו, אלא הכי קאמר, כי השוחד יעויר עיני "חכמים", אפילו חכם גדול ולוקח שוחד אינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב, ויסלף דברי "צדיקים", אפילו צדיק גמור ולוקח שוחד אינו נפטר מן העולם בלא טירוף דעת.

^ג בגמרא כתובות (קה): תנו רבנן, ושוחד לא תקח, אינו צריך לומר שוחד ממון, אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור, מדלא כתיב 'בצע' לא תקח. היכי דמי שוחד דברים וכו' [והביאו שם כמה עובדות ודוגמאות בזה].

^ד ועיין בס"ג בהעלותך תשי"ד וז"ל: זיי פרעגן דאך די קשיא אלע [על הפסוק] ויסלף דברי צדיקים, אז ער נעמט שוחד איז ער דאך שוין נישט קיין צדיק, דעמאלטס איז ער דאך א רשע? - נאך ער ווייסט נישט וואס צו טוהן, וואס מ'דארף יא, אז מען נעמט, דעמאלטס ווערט מען משוחד האט מען א נטיה, איז מען אליין נישט קיין מבין אויף זיך אז דאס שטאמט פון דעם ווייל מ'האט אזא "רצון" ווייל מ'ויל אזוי. די ספרים זאגן דאך אין לך משוחד יותר מזה שמשוחד מתאוותיו ורצונותיו, ווייל אז מ'האט רצון צו א זאך, דער גרעסטער שוחד איז דאך רצון, יעדער שוחד איז פאר דעם [משחן] ווייל ס'מאכט א רצון, דאס איז דער פעלער, דער פעלער איז דאך נישט דער עצם המעשה די לקיחת השוחד, דער עצם המעשה פארדרייט דאך נישט, נאך דער עצם המעשה מאכט אים א 'רצון' און מ'ויל אזוי [להטות דרין] דורכן שוחד, און דער 'רצון' איז קענען [את עיניו], ממילא אויף וואס א זאך אז מ'האט רצון, מאיזה צד שהוא, ווערט מען משוחד ווייסט מען נישט דעם אמת.

ווען מ'הייבט זיך אָן צו באַרעכענען, [הר"ן] אַביסל אין פריערדיגן דור איז מען דערציטערט געוואָרן אַז מ'האַט דאָס געהערט 'מעלד'ן אפילו, [כשנסודן] די אַלע כיתות, און היינט בעונינו הרבים איז מען פאַרבלענדט געוואָרן [ואף משתתפים עמהם ונהנים מהם ונותנים להם חיזוק].

אַז מ'וויל גוט קוקן, איז דער הויפט חסרון, - עקסטערדעס [וואָס] מ'איז טאַקע געכאַפט זייער שטאַרק [אין דין] יצרא דמינות, אַזוי ווי ס'איז געווען [בבית ראשון ביצרא דע"ז. שכהיום נתפסו אל] די יצרא פון דער 'תאווה' [להיות להם ממשלה ככל הגויס], אַזוי ווי ס'איז געווען [אַמאָל דין] "יצרא דעבודה זרה"^ט, - [אויסערדעס איז] דער הויפט חסרון [ווייל] מ'איז פאַרבלענדט [מהשוחד פון] דאָס שטאַרקייט פון זיי [בהשפעת זרם העולם], ווי כ'האב דאָס פאַריגע מאָל געזאָגט^ט, דאָס שטאַרקייט פון [די השפעה] "די וועלט".

^ט וכמו שביאר רבינו בשאר מקומות, יצרא 'דעבודה זרה' שהיה תקיף מאוד עד לאחר חורבן בית ראשון, כבר קטלוהו אנשי כנסת הגדולה, כמבואר בגמרא יומא (טז:) אבל יצרא דמינות לא נתבטל אז, ובדור האחרון התגבר יצרא דמינות כמו שהיה התגברות יצרא דעבודה זרה בזמן בית ראשון, ועוד יותר מזה. - ועיין בזה בדרשת הושענא רבה תשכ"ד (בפסקא למען אמתך, ודברי יואל להור"י אות צב), ובסעודת מוצאי יום כיפור תש"כ (ודברי יואל ליו"כ אות סה), ובדברי יואל מכתבים (ח"א מכתב לו, טז, ע), ועוד.

^ט באסיפת 'הרבינים' של "התאחדות הרבינים", שהתקיימה ביום א' בא באותו שנה תשי"ט, להתוועד ולדבר בענין דברים הצריכין חיזוק בעניני הדת. וכשדרש שם רבינו אמר בתוך הדברים וזלש"ק: די נסיונות זענען גרויס, בכל מקום שהם, און דאָרטן [בארץ ישראל], און דאָהי אליין.

מ'זיט וואָס ס'שטייט אין שלחן ערוך (ח"מ יד, א) אַז ס'וואוינט אין שטאָט אַן אַלם - איך זאָג דאָס אייביג - אַז ס'וואוינט אַן אַלם, ער האָט אַ דין תורה, האָט מען דעם רעכט צו זאָגן איך וויל גיין אין אַן אַנדערע שטאָט, אַזוי שטייט דאָך אין שלחן ערוך. מ'רעדט נישט פון קיין 'היינטיג בית דין', מ'רעדט פון דעם בית דין וואָס ס'איז געווען ביי די ראשונים, אַז ער איז אַן אַלם וועט ער באאיינפלוסן, ס'וועט משפיע זיין און מ'וועט וועלן מַטָּה דין זיין, אַז ס'איז דאָ אַן אַלם, דאָס באאיינפלוסט, דאָס איז דער שטאַרקסטער שוחד, מ'איז משוחד, מ'העט געוואָלט צוליב טוהן דעם אַלם מ'זאָל נישט האָבן אַזויפיל צרות פון אים, דאָס איז דאס גרעסטע שוחד. שוחד אַז מ'איז דאָרטן אַ פאַר דאָלער שוחד [וזה גם כן שוחד, אבל דער גרעסטער שוחד איז "דער רצון", מ'וויל צוליב טוהן דעם אַלם, האָט מען אַ רעכט צו בעטן מ'וויל גיין אין אַן אַנדערע שטאָט.

בעווייניג הרבים דער אַלם איז [כּהיום] אין דער גאַנצער וועלט, אַ געוואָלט אַלמות, נישט פון איינעם, ממש פון די גאַנצע וועלט, די גרעסטע מאַכט, די געלט מאַכט, און דער כח פון כבוד, און דער כח פון בזיון, די שטאַרקסטע זאָכן ליגט רחמנא ליצלן אין די וואָס זענען מעבירים על הדת, און דאָס ליגט אויף יעדן, איז דאָס אַן עול כבד פון דעם גרויסן אַלמות, 'יעדער איז משוחד. [נאם תמצא לומר] מ'זאָל גיין ערגעץ אין אַן "אַנדערע שטאָט", ס'איז נישט נאָך אַ שטאָט! [כי האלמות הוה הוא] בעווייניג הרבים אין די גאַנצע וועלט, [אפילו] אין חוץ לארץ, און בפרטיות אין ארץ ישראל איז נאָך אַרגער, אין ארץ ישראל איז נאָך שווערער .. בעווייניג הרבים דאָרט איז דאָך נאָך דאס אַלמות .. ס'איז טאַקע אַן אַלמות המלוכה אין פשטות, אָבער דאָ אַט, אפילו ס'איז נישט נאָך דעם וואָס דאָרטן, אָבער ס'איז גענוג דעם אַלמות, אַ גרויס אחריות מיט אַ געוואָלט אַלמות.

וועד אמר שם רבינו: די מנהיגים ווערן אנגערופן עיני הַעֲדָה (במדבר טו, כד), זיי הייסן עיני, פאַרוואָס, ווייל זיי האָבן אויגן צו זען, טאַמער האָט ער אויף זיך אַן אַלמות איז דאָך עס אים מַעוּר, אַז ער איז בלינד דעמאָלטס איז דאָך אויס 'אויגן', איז אויס 'עיני הַעֲדָה', ווייל ער האָט נישט קיין אויגן, וואָרן ער איז דאָך בלינד, ווי קען מען זאָגן אויף אַ בלינדן ער האָט אויגן. איבערדעם זענען זיי די "עיני הַעֲדָה" [נאָר] אַז די אויגן איז אַפּען, זיי זענען זעהעדיג, זיי זענען מבינים, [אַבער] טאַמער האָט ער אויף זיך אַן אחריות [מבחין], ער האָט מורא פאַר 'דעם' ער האָט מורא פאַר 'יענעם', איז ער בלינד, נו וויאזוי איז ער "עיני הַעֲדָה" ², איז אויס "אויגן".

ובאסיפה הנ"ל אמר רבינו בדרך מליצה על מאמר חז"ל (סנהדרין עא:) כינוס לצדיקים נאה להם ונאה לעולם, וזלש"ק: ס'איז שייך אַז מ'קומט זיך צונעזאָם, ס'איז זייער גוט, ס'איז אַ צוואַהמאָלט, ס'איז אָבער אַ גרויסער פעלער אַז מ'גייט אַהיים איז מען שוין נישט צוואַמען, ווערט 'אויס' פונעם כינוס, יעדער איז ביי זיך, מ'פאַרגעסט די אינטערעסע איינער מיטן אַנדערן, נו ברענגט דאָך עס נישט דעם תכלית, דעם תכלית קען ברענגען אַז ס'איז "כינוס" אייביג, אַז ס'איז אַן "התאחדות", מ'גייט אַהיים מיט דעם כינוס, מ'איז אין פרינציפ מיט דעם כינוס, מ'האָט עס אין די אויגן, מ'האָט עס אין די מחשבה, מ'האָט עס אין האַרץ, איז עס זייער אַ חשוב'ער כינוס, ס'איז כינוס לצדיקים איז נאה להם, נאָר 'ונאה' ווען איז עס שייך, ווען ס'איז "לעולם", אַז ס'איז מיט אייביג ווייטער, ס'גייט כסדר וכו', ברויך מען צוואַהמאָלטן, יעדער דאָרף טאָגן אויף זיך אַז ער האָט אויף זיך אַן עול [להשגיח על אור האמת] מ'זאָל אים נישט קאָנען נאָרן.

יעדער ברויך "די וועלט".

איבערהויפט מנהיגים ברויכן נאָך גיכער [=ענדערש] "די וועלט", ווי דער מענטש וואָס ער איז 'פאר זיך'.

איינער ברויך פאַר "זיך" [לצורך פרנסתו, און] איינער ברויך גאָר פאַר "אידישקייט" אפילו, פאַר "הרבצת תורה". אָבער [סוף סוף] ער "ברויך" [די "וועלט"]. ממילא איז מען משוחד, איז מען פאַרבלענדט.

יט

ובזה שפיר מוכן טעם שנצרכין גם למעלת "עשירות", כרי שלא יצטרכו להחניף לאחרים

[ולכן] האָט מען געשטעלט [בפסוק ואתה תחזה] די ערשטע מעלה [איז] אַנְשֵׁי חֵיל, "שאינם צריכים להחניף", זיי דאַרפן קיינעם נישט חִנְפֵּנֶען.

כ

ובדורינו אף שאין לנו כל כך גם מעלת "יראי אלקים, אנשי אמת, ושואני בצע", אבל מקצת אלו המעלות אפשר שעדיין ישנו, לפי ערך הדור, אבל המעלה "שאינן צריכין להחניף" זה אינו בנמצא

בעונינו הרבים צי מ'האב מיר און פאַרמאָג מיר אין דעם דור די יִרְאֵי אֱלֹקִים, מיט די אַנְשֵׁי אֱמֶת, מיט די שְׂנְאֵי בָצֵעַ, דאָס ווייסט מען דאָך אויך נישט ווי ווייט ס'דערגרייכט, אָבער 'עפעס' איז דאָך דאָ דערפון [לפי ערך הדור]. אָבער 'דעס', שאינם צריכים להחניף, דאָס איז אפשר טאַקע נִיטאַמאַל דאָ. אַזוי איז דער מצב היינט, אַזוי ווי ס'איז געוואָרן [מצב] רוב העולם, אַז דעס איז נִיטאַמאַל דאָ. מ'פאַלט אַרײַן יעדערער.

כא

עוד הקדמה לשוב קושיא א-ב

כל ענין זה שיש מעלה של "עשירות", זה לא היה שייך בשעת לוחות הראשונות, שאז נעקר יצר הרע מלבם ולא היה שום חשיבות במעלה זו, ורק לאחר חטא העגל כשחזר היצר הרע, מני אז שוב שייך הטעם והסיבה של מעלת עשירות היוצא לנו מזה, די מעלה פון "עשיר" פאַרשטייט מען אַז דאָס פעלט אויס צום שלימות, [און] צו השראת השכינה.

אָבער 'זייט ווען' איז דאָס [שצריכין למעלה זו, הלא הוא רק לאחר חטא העגל]. איידער אידן האָבן געמאַכט דאָס עגל, איז דאָך יעדער געווען 'אויסגעהאַרעוועט', ס'איז נישט געווען קיין יצר הרע בכלל", אין כלליות העולם [בהכלל ישראל], יעדער האָט געוואוסט ס'איז נישטאָ עפעס אַנדערש נאָר "תורה" און "אידישקייט", דעמאָלט איז גאַרנישט געווען קיין מעלה אַז מ'איז געווען אַן "עושר", וואָרן ס'איז נישט געווען קיין "חשיבות", ס'האָט נישט געהאַט דעם חשיבות ס'זאָל זיין "דבריו נשמעים" דורכן עשירות, [און] ס'האָט נישט אויסגעפעלט ער זאָל ברויכן [אַנקומען] לאחרים שיצטרך להחניף לו, כי השי"ת סיפק כל צרכיהם במדבר ולא הצטרכו אחד לחבירו. וכן לא היה בזה צורך עבור שלימות הדעת וראיית אור האמת, כין ווער האָט דען פאַרלאַנגט פון אים עפעס אַנדערש מער ווי "אידישקייט" און מער ווי "אמת"? , [וממילא בשעה שיצאו ממצרים וקבלו התורה] איז דאָס "עשירות" גאַרנישט געווען קיין 'מעלה'.

י' כמבואר במדרש (פסיקתא רבתי מב, ד) ובזוהר הקדוש (ח"א נב): שבשעת קבלת התורה נעקר יצר הרע מלבם, עד שעשו את העגל. ועיי' בס"ג תרומה תשי"ט (לשון קדשו אות כו).

[נאָר] דאָס איז הערשט געוואָרן אַ מעלה נאָכ'ן חטא העגל. נאָכ'ן חטא העגל איז געוואָרן 'אַזא וועלט' אַז מ'האָט זיך שוין נישט געקאָנט רירן [בלא ממוין], ס'האָט שוין אויסגעפעלט [גם עשירות].

כב

ודברי הגמרא שאין הקב"ה משרה שכנינו אלא על חכם גבור "ועשיר", זה מיירי בזמן הזה שכבר הוא לאחר חטא העגל, ועדיין לא היה ביאת המשיח, ולכן שפיר נצרכים גם למעלת "עשירות"

איבערדעם איז רעכט, די אַלע דריי זאָכן וואָס די גמרא זאָגט וואָס מ'ברויך האָבן, חכם גבור עשיר, אַ חכם און אַ גבור האָט מען געברויכט [אף קודם חטא העגל, אבל מעלת] "עשיר" דאָס איז געוואָרן הערשט נאָכ'ן חטא העגל, פריער איז דאָס נישט געווען קיין מעלה.

די גמרא זאָגט דאָך דאָס 'היינט', די גמרא שמועסט דאָך שוין 'היצטערט' פון [בזמן הזה], וויאָזוי ס'ברויך צו זיין פון [נאָך] משה רבינו, פונעם חטא העגל [און ווייטער]. וואָס האָט מען [לדבר מן העבר], מאי דהוה הוה, וואָס ס'איז געווען פאַרן חטא העגל פון דעם האָט מען נישט צו רעדן, ביז משיח וועט קומען וועט מען אַלץ האַלטן נאָכ'ן חטא העגל – דער אייבירשטער זאָל העלפן [שיהיה] ביאת המשיח, וועט פאַרראַכטן ווערן אַלעס. – איבערדעם שטעלט די גמרא אַראָפּ די דריי זאָכן [כי בזמן הזה נצרך גם עשירות], אָבער פריער איז דאָס טאָקע נישט געווען.

כג

ישוב קושיא א

וממילא מיושב אך שרתה השכינה על משה קודם לוחות השניות אף שהיה עני, כי או לא היה שום חסרון בעניות ושום מעלה בעשירות

איבערדעם איז נישט קיין קשיא פאַרוואָס 'פריער' איז געווען די השראת השכינה [על משה אף שהיה עני, ווייל] 'פריער' אַז ס'האָט נישט געשטעקט אין דעם קיין שום "מעליותא", [ווייל] וואָס פאַר אַ "חשיבות" האָט געהאָט דען דעם 'מין' [פון עשירות?], איבערדעם האָט נישט אויסגעפעלט [מעלת "עשיר", לצורך השראת השכינה]. [אָבער] נאָכ'ן חטא העגל, ווען ס'איז געקומען צו די לוחות שניות, האָט מען שוין געזען וויאָזוי ס'איז, [אז] ס'וואַקסט שוין 'אַזא דור' וואָס "עשירות" וועט זיין אַ גרויסע מעלה, האָט עס שוין אויסגעפעלט [להשראת השכינה גם מעלה זו, וזה שאמרן] וכולן ממשה, [שהרי מצינו] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [למשה] 'היצט' מוזט דו אויך שוין ווערן אַן "עושר" ^ח.

כד

ישוב קושיא ב

וכן מטעם "שכר" על מה שהוא נתעסק במצוה בשעה שכל ישראל נתעסקו בבזיון ורכוש גדול, גם זה לא היה שייך קודם חטא העגל, כי או לא היה בזה שום מעליותא ולא היה בגדר "שכר", כי לא היה איכפת למשה וישראל בזה

איבערדעם 'פריער' האָט מען אים נישט געזוכט 'דעם' שכר, [ווייל] ס'איז ביי אים נישט געווען [נחשב פאַר] קיין "שכר", נאָך וואָס האָט ער עס געברויכט, משה רבינו?, וואָס האָט ער דען דאָס געזוכט?, וואָס האָט אים דאָס אויסגעפעלט?. אָבער דערנאָך שוין אָבער, אַז ס'האָט אויסגעפעלט צו דער הנהגה פונעם דור, איז דאָס שוין געווען אַ "מעלה", האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [וכי משה שנתעסק

^ח ויעיין דברי יואל (בראשית עמוד כח, ובתניינא עקב עמוד שי. וע"ע בפרשת ויצא עמוד מח).

במצות] יהא עני?, פארוואס זאל ער בלייבן אן ארימאן?. 'פריער' האָט ער גאָרנישט געהאַט קיין "הרגש" אז דאָס איז אַ נפקא מינה צי ער איז אן 'ארימאן' צי ער איז אן 'עושר', למאי נפקא מינה?, אָבער 'נאָכדעם' האָט מען אים שוין געגעבן 'דעם' שער.

כה
ולענינינו:

בנחיצות החזקת "התאחדות הרבנים" ותועלת קיומה
באלו המעט שנים כבר ראו הרבה תועלת מזה

איך וויל דאָ זאָגן [לענינינו], דעם "התאחדות הרבנים", [עס] עקזעסטירט [בלוין] אפּאָר יאָר^ט, [און] דאָס 'תועלת' [דערפון] קען מען גאָרנישט אַזוי ווייט מסביר זיין [לכל אחד], מ'שפירט דאָס נישט אַזוי ווייט [התועלת שבזה].

כו

ובעיקר הוא תועלת גדול בזה לבד דיש כאן "כח רבני מאוחד" שמפרסמת בפומבי את התנגדותה להירוס הירושלמי, והם כתות הציונים ופעולותיהם אף שלעומת זה אין שום כח רבני שמפרסם האמת, כי אפילו אותם רבנים שאינם רוצים ומסייעים בפעולת הרשעים, אבל עכ"פ הם הולכים עם מצב העולם וסובלים את הכל, וכל שכן שאינם מגלים את האמת ברכים לגנות את מעשי הרשעים ולמחות נגדם

דער אמת, איך וויל נישט חלילה זאָגן [און] עפעס אַנגרייפן [חבורות אחרות של רבנים, ע"י שנפרט מעלת חבורה זו נגדם]. אָבער 'דאָס' ווייסט יעדערער, איך דאַרף עס נישטאָמאַל צו זאָגן, [אז] אַ "רבני'שע אַרגאניזאַציע" [וואָס] זאָל זיין 'אַפען דערקעגן' דעם גרעסטן 'הירוס הדת' וואָס ס'איז דאָ אויף דער וועלט², דאָס איז 'נישט דאָ'^{כא}, נאָר די "התאחדות הרבנים".

איך שמועס שוין נישט פון די [רבנים וארגאניזאַציעס] וואָס זיי זענען טאַקע אינגאַנצן 'דאָס' [שמשתפים פעולה בההירוס הדת, והם] די זעלבע וואָס יענע [כמהרסי הדת עצמם].

אָבער "מיטגיין", גייט 'יעדער' מיט.

ווער שמועסט [נאָך פון] גאָר "אויסזאָגן" [דעת תורה האמיתית לפני המון עם], "אויסזאָגן" אַז דאָס טויג נישט, דאָס איז דאָך, פון דעם איז דאָך אודאי נישטאָ וואָס צו רעדן.

כז

ומבואר בחתם סופר דיהושע בן נון בשעת העגל, לא צייר לעצמו שיהיה באפשר שלא יהיה איזה קול מלחמה במחנה נגד העגל, וגם משה לא שבר את הלוחות אלא כשראה שאין שום קול מלחמה במחנה

[ונחיצות גדול יש בזה שיהיה עכ"פ איזה הרמת קול מלחמה נגד הרשעים. ווי] איך האָב נאָכגעזאָגט די וואָך^{כב}, דער חתם סופר זאָגט (בתורת משה בפרשתו), 'יהושע האָט געזאָגט

^ט כי "התאחדות הרבנים" נתיסדה על ידי רבינו ד' שנים לפני זה, בחורף שנת תשט"ו.

^כ שהוא מדינת הציונים וגירוריהם.

^{כא} בחורף לארץ. ועיין להלן (אות כח) לענין נקודה אחרת, שרבינו אומר בלשונו, שאין כזה "אין גאנץ אַמעריקע". (אבל בארץ ישראל הרי היה חבורת "העדה החרדית", שלחמה תמיד נגד הציונים, ורבינו עמד באותן שנים בנשיאותה).

^{כב} בס"ג כי תשא תשי"ט. וזלש"ק שם: אין מסכת תענית (פ"ד ה"ה) זאָגט דער ירושלמי, משה רבינו האָט געזאָגט פאַר יהושע'ן אדם שעתיד להנהיג שררה על ששים רבוא מישראל לא יוכל להבחין בין הקולות?. לכאורה וואו קומט דאָס צו אַ מנהיג ער זאָל זיין אַ מבין אויף קולות?.

נאָר דאָס קאָן זיין, לעולם דער חתם סופר זאָגט, וואָס ער [יהושע] האָט געזאָגט קול מלחמה במחנה, ער האָט זיך נישט אויסגעמאַלן אַז אידן מאַכן אַן עגל און ס'זאָל גאָרנישט זיין קיין מלחמה, ווען ס'העט געווען קאָטש אַ מלחמה דערקעגן העט מען נאָכנישט גיווען צובראָכן די לוחות, ער האָט אָבער געזאָגט ס'איז נישט

(לב, יז) קול מלחמה במחנה, האט ער [משה רבינו] געזאגט (שם, יח) אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה, קול ענות אגבי שמע²².

זאגט ער [בחתם סופר, דהנה לכאורה] וואס עפעס יהושע האט נישט פארשטאנען אז ס'איז נישט קיין קול ענות גבורה?.

זאגט ער [לבאר], יהושע האט זיך נישט געקענט אויסמאלן, [אז] מ'מאכט אן עגל און ס'איז ניטאמאל דא קיין "מלחמה" דערקעגן?, [דאס] האט ער זיך נישט געקענט אויסמאלן. [ולכן אמר שבוודאי] ס'איז דא א "קול מלחמה" במחנה!, און מ'איז לוחם דערקעגן.

האט משה רבינו געזאגט ניין, ס'איז נישט גוט. [ס'איז] נישט קיין קול ענות גבורה [ללחום נגד זה בפומבי] און נישט קיין קול ענות חלושה [ללחום נגד זה בקול דממה דקה].

איך הער נישט אז מ'זאל זיך "שלאגן" דעריבער.

איבערדעם האט ער געמוזט צוברעכן די לוחות, ווייל ער האט געזען אז ס'איז ניטאמאל, ס'איז ניטאמאל דא קיין "לוחמים".

כח

ולכן עבור זה בלבד יש נחיצות בחבורה זו של "התאחדות הרבנים", שאין בנמצא כזה בכל המדינה קול רבנים המייצגים את הדעת "תורה" בלבד, מבלי שום תערוכת מדיניות האפיקורסים

[ולכן עבור תועלת זה לבד], נא'ר דאס אליין, אז מ'ווייסט ס'איז דא אזא "רבנישע ארגאניזאציע", פון אידן תלמידי חכמים, בעלי הוראה, - ס'איז טאקע נישטא, אזא כינוס [תלמידי חכמים יראים ושלמים]²³ איז טאקע נישטא אין גאנץ "אמעריקע", דאס דארף איך נישט צו זאגן, דאס איז עקסטערדעם, דאס דארף מען דאך נישט אויסצורעכענען, דאס פארשטייט יעדער אליין, - נא'ר [דאס אליין, אז] מ'זאל וויסן אז מ'איז 'באזירט' [=געבויעט] אויף דער שיטה אז דא'רט וואו ס'ליגט מינות מיט

קיין מלחמה, ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה נא'ר קול ענות, איבערדעם האט ער געמוזט צוברעכן די לוחות.

ממילא יהושע קומט דאך אויס איז אויך די זעלבע זאך, ער האט עס נישט אינאכט גענומען, ער האט עס נישט געוואלט אויסלייגן אזוי שלעכט חלילה אז ס'איז דא אידן וואס זיי האבן אינזין עבודה זרה און ס'ווערט אן עגל, האט ער זיך נישט אויסגעלייגט קיין שלעכטס.

האט אים משה רבינו געזאגט, ביסט טאקע גירעכט אז דו ווילסט נישט זען קיין שלעכטס אויף אידן, אבער אז דו ווילסט פירן א שררה, און [זיין] א מנהיג, מוזט דו וויסן! מוזט דו קאנען מבחין זיין!, מוזט דו זיין א מבין אויף די שלעכטע קולות!, מוזט דו קאנען מבחין זיין צווישן די קולות, וויסן וועלעכס קול ס'איז פון די סטרא אחרא און וועלעכס קול ס'איז פון די קדושה, וואסערע דיבורים מ'זאגט, וועלעכע דיבורים זענען 'ערנסט'. אדם שעתיד "להנהיג שררה" על ששים רבוא "לא יוכל להבחין בין הקולות"?, דאס איז נישט פארהאנדן, דאס קען נישט זיין, דאס מוז מען וויסן. כאטשיג אפילו מ'דארף נישט זען קיין שום שלעכטס, אבער ווען מ'ברויך צו וויסן איז נישט פארהאנדן, מוז מען זיין א מבין, עכל"ק.

וועיין מה שכתב רבינו בהקדמת ויואל משה (עמוד טו) לאחר שמביא דברי החתם סופר וז"ל: ק: והרי שהיא סברא מוכרחת ממש רבינו ע"ה, שאם נעשה בדור תועבה כזאת אי אפשר לעבור עליה בשתיקה ושלא לערוך על כל פנים מלחמה נגדה עד שיהיה נשמע קול מלחמה במחנה. ומכל שכן בתועבה הרעה הזאת של מדינה הציונית, [שהיא] נגד השבועות החמורות שהשביע אותנו הקב"ה, וגם מעבירה על הדת ומשרישה מינות וכפירה בכל העולם כולו, ומעכבת גאולתינו ופדות נפשינו, שבוודאי צריך ללחום נגד הרעיון הטמא הזה במסירות נפש עד ישיקף וירא ה' משמים וירחם עלינו להוציאנו מגלות המר והנמחר הזה, ויפקחו עיני ישראל לראות האמת ולשוב אל השי"ת ולתורתו הקדושה.

²² ופירשי: "קול ענות". קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומען כשנאמרין לו.

²³ על דרך ישראל סבא מבלי פשרות ומאדרנקייט.

אפיקורסות מיט הפרת הדת, דעס טויג נישט. דעס 'מין' איז נישטאָ [בשום רבני'שע אָרגאַניזאַציע]^{כה}.

איבערדעם איז מען דאָך טאַקע מבוזה [בעיני העולם], אַזוי ווי מ'זעט דאָך אויס היינט.

[וועל כן יש נחיצות גדול לתמוך ולהחזיק בחבורה זו, כדי שיוכל להתקיים, ויעלה בדינו לנצח על מלאכת בית ה'].

כט

אבל חוץ מזה יש עוד כמה תיקונים ודברים גדולים שהם פועלים בתיקון בדקי היהדות וצרכי הדת, ואם נשארים בחוסר ממון א"א לפעול כראוי

עקסטערדעם, אַז מ'איז 'אין דערינען' זעט מען [אז] מ'העט אַסאַך זאַכן נאָך גיווען געקאַנט אויפטון, אָבער אַזוי ווי ס'איז - ווי איך האָב געזאָגט היצטערט (בדרוש זה) - מ'האַלט שוין לאַנג נאָכ'ן חטא העגל, [ממילא] אַז ס'איז נישטאָ [קײן געלט] זיך מיט וואָס צו רירן, קען מען גאַרנישט טון, קאָן מען נישט אַרבעטן. אָן 'גאַרנישט', קען מען נישט 'אַרבעטן' און מ'קען נישט 'פירן'.

אַסאַך ענינים איז דאָ [וואָס מ'קען נאָך אויפטון], און מ'קאָן נישט פירן קיין געהעריגן אָפּיס. צי אין כשרות, צי אין וואָס. [סיי] 'וואָס' מ'וויל זיך רירן, 'וואָס' מ'וויל עפעס טון, [נטייגט מען זיך אין געלט].

[אַזוי ווי] ביי די לוחות אחרונות האָט שוין געמוזט זיין פֿסל לָךְ, האָט מען נישט געקענט [מער, בלא ממון], האָט מען געמוזט האָבן [זיך] עפעס אָן 'עצה געבן' [שיתעשר משה ע"י פסולת הלוחות. וכן אצלינו] האָט מען זיך געפלאָגט די אַלע יאָרן, און מ'איז געווען געשטערט [ביי] 'וואָס' מ'האָט געטון, [מחמת חוסר ממון]. דאָס איז אַמאָל דער אמת.

ל

ועל כן היה מן הכרח לערוך מגבית זו, לצורך קיום והמשכת הענין, ודבר גדול הוא לסייע בזה

איז פאַרפּאָלן, איז עס געווען אַ הכרח [לקרוא למגבית זו] אַז מ'זאָל 'עפעס', אַ שטיקל עקזיסטענץ פאַרשאַפן דערפאַר, מ'זאָל קאָנען עקזעסטרירן. ס'איז אַ גרויסע זאָך, [אז] מ'העלפט מיט.

לא

והרי להשראת השכינה צריכין "לעשירות" והשפעת ממון, ועכ"פ לא יהא ההיפוך מזה, וכדברי המדרש שאמר הקב"ה וכי מי שנתעסק במצות "הא עני"?

[והלא אמרן] אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו [אלא על חכם גבור "ועשיר"], זעט מען דאָך אַז ס'פעלט אויס די מעלה פון עשירות [עבור התורה ויהדות].

^{כה} כנראה הכוונה על המחאות הפומביות נגד הציונים שנערכו מטעם התאחדות הרבנים בראש כל חוצות בעיר ניו יארק ובעיר הבירה וואַשינגטאָן די סי, אשר רבינו ראה במחאות כאלו רווח והצלה גדולה לשארית הפליטה אשר בארץ הקודש, וכמבואר בוויאָל משה (א, קיד). וכפי המבואר כאן היתה זאת מעיקר כוונת רבינו בהתייחסות חבורת "התאחדות הרבנים", שהוא כדי שיהיה להיהדות החרדית "כח רבני מאוחד" לאחד את הרבנים עם הציבור מאותם הקהלות שאינם נוטים לדיעות הציונים, כדי שיהיו ביחד כחומת ברזל ועמוד נחושת לצאת למלחמה נגד תלות הציונים למיניהם ולעכב על ידם מלהוציא את שאיפותיהם בעקירת הדת בארץ הקודש וברדיפת יקירי ירושלים שלא כרצו לבעל.

איך ווייס נישט, ס'ברענגט נאָכנישט קיין "עשירות" [המגבית הזה], אָבער על כל פנים [זאָל זיין כאַטש] נישט דער היפּוך, ווי דער מדרש זאָגט [על משה, וכי בשביל שנתעסק במצוה] "יהא עני"? [זאָל זיין כאַטש] "עפעס", אַז מ'זאָל קאָנען עקזעסטרירן.

לב

איבערדעם איז דאָס אַ דבר גדול, די אַלע וואָס זיי האָבן מסייע געווען דערצו, [און] מ'איז געקומען. מ'ווייסט אַז דאָס עקזעסטרירט און דאָס איז [וויכטיג, וויטלים חלק] ס'זאָל זיין אַ מציאות זיך צו דערהאַלטן.

ווי דער הכרח דערפון איז, אַז דאָס ברויך מען האָבן, און דאָס ברויך עקזעסטרירן, און ס'ברויך צו זיין אַזא "רבנישע אַרגאָניזאַציע" וואָס מ'ווייסט אַז מ'פאַרטערט דעם דעת "תורה", נישט דעם דעת 'מינים', און נישט דעם דעת פון 'אפיקורסים'.

לג

עקסטערדעם, איך וויל נישט דאָ רעכענען קיין פרטיות, [אטן] כי רוכלא ליחשיב וליזיל^כ, מ'האַט אַסאך ענינים אויפגעטון. על כל פנים דאָס איז אַ הכרח, און מוז האָבן אַ שטיקל עקזיסטענץ.

לד

דרוש על פרשת יתרו

בפסוק וְאַתָּה תִּחְזָה (המובא לעיל)

(עד אחר אות מו)

[התחלת קושיא ג בפרשת יתרו]

לכאורה, ער זאָגט דאָ [בפרשת יתרו, וְאַתָּה תִּחְזָה מִכָּל הָעָם] אַנְשֵׁי חֵיל, [ופירש"י] "עשירים" שאין צריכין להחניף.

זען זעט אויס, אַז די פרשה האָט מען געזאָגט דער עיקר פאַר'ן דור המדבר [ואין בזה מצוה לדורות, ואז הרי היו כולם עשירים, ומה צריך 'לבחור' אנשי חיל]. (המשך הקושיא לקמן אות מא)^כ

לה

קושיא א בפרשת יתרו

בגמרא פנהרין עשו חשבון דבמדבר היה קרוב לשמונים אלף דיינים

איך האָב מיך דאָ אַלץ געוואונדערט, ער רעכנט אויס [בסוף פסוק וְאַתָּה תִּחְזָה, וְשָׁמַתְּ עֲלֵהֶם] שְׁרֵי אֲלָפִים שְׁרֵי מֵאוֹת שְׁרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׁרֵי עֶשְׂרֵת, [און] די גמרא מאַכט אַ חשבון אין סנהדרין (יח).^{כב} [כמה דיינים היו במדבר].

שְׁרֵי אֲלָפִים איז אויסגעקומען צו ששים רבוא אידן, זעקס הונדערט [600 שרים].

^כ מלשון הגמרא (נויר כא. ועוד). תָּנָא פִּי רוּכְלָא לִיחְשִׁיב וְלִיזִיל [בתמיה]. ופירש"י, כי רוכלא דמחזר על העיירות בפרגמטא שלו, והולך ומכרו ומונה יש לי מחטין וכוסות וקערות, הכי נמי ליחשיב וליזיל [התנא]. - והכוונה, שאין הדרך לפרט כל דבר כמו הרוכל, רק לקצר בדבר המובן.

^{כב} אלא כהקדמה לזה מציג רבינו בנתיים להקשות וליישב עוד ב' קושיות על פרשת יתרו, בענין מספר ריבוי הדיינים של דור המדבר, שהוא ג"כ על פי הקדמה זו דפרשת ואתה תחזה נאמר בעיקר על דור המדבר בלבד.

^{כג} ועיין עוד שם בתוספות, ובתחומא משפטים (סימן ו).

שרי מאות אַזויפיל [6,000 שרים].

[שרי חמשים 12,000 שרים].

שרי עשרות איז אויסגעקומען זעכציג טויזנט, ששים אלף, ששה רבוא [60,000 שרים].

אינאיינעם איז עס געווען זיבעציג טויזנט מיט אַכט טויזנט [וּשש מאות, 78,600], עפעס אַכט און זיבעציג [טויזנט]. קרוב צו אַכציג טויזנט דיינים!

לו

והוא פלא גדול למה הוצרכו כל כך הרבה דיינים, שהוא דבר שלא מצינו כזה בשאר דורות ובשאר מקומות. והרי גם בירושלים היו דרים כמה פעמים ששים רבוא, ועכ"ז לא היו שם כ"כ אלפים ורבבות דיינים

[א] [איז] עפעס אַ הפלא ופלא, וואָס האָט מען געברויכט האָבן [קרוב צו] אַכציג טויזנט דיינים אין דור המדבר?

מ'געפינט דאָס נישט אין ערגעץ אין דער הלכה [שיש למנות כל כך דיינים]. מ'לערנט דאָך [כמה דיינים] פון דאָרט אַרויס [מפסוקי פרשת יתרו] אין סנהדרין (ב:, יז.), [און] די הלכה איז [שאין צריך כל כך דיינים לפי מספר בני ישראל, כדילפינן מפסוק] שְׁפִטִּים [וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָהֶם] בְּכָל שְׁעָרֶיךָ (דברים טז, יח), אין "ארץ ישראל" דאָרף מען געבן [דיינים] בכל עיר ובכל פלך^ט, יעדע שטאָט [און] יעדע געגנט האָט מען געברויכט האָבן אַ "בית דין" (מכות ז.).

אין "ירושלים" איז שוין געווען אַ בית דין של ע"א [סנהדרין גדולה], און סנהדרין של כ"ג [סנהדרין פו:] וואָס נתנו שם כל כך אלפים וריבואות דיינים^ז. און אין ירושלים [אַלײן] האָבן געוואוינט כמה פעמים ששים רבוא אידן. ווי די גמרא רעכנט אויס (בפסחים, כדלהלן ד"ה די גמרא).

ס'העט דאָך נישט געווען קיין "רשות הרבים" אַז ס'איז נישט קיין "ששים רבוא" אידן, נו וויאָזוי דען איז עס געווען אַ רשות הרבים. [ויראין מזה שהיו שם לכל הפחות ששים רבוא]^א.

און די גמרא און דער מדרש רעכנט דאָך אויס (כדלהלן ד"ה אבער) [שהיה בירושלים 'כמה פעמים' ששים רבוא].

^ט משא"כ בחוץ לארץ צריך להושיב בית דין רק בכל פלך אבל לא בכל עיר (מכות ז.).

^ז וז"ל הרמב"ם (סנהדרין א, א-א): (א) מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך, שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וכו'.

אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד, אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך, שנאמר תתן לך בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נתן לך לְשִׁבְטֶיךָ. כמה בתי דינים קבועין יהיו בישראל, וכמה יהיה מניינן.

קובעין בתחלה "בית דין הגדול" במקדש, והוא הנקרא סנהדרין גדולה, ומניינם שבעים ואחד וכו'. ועוד מעמידין שני בתי דינים של עשרים ושלושה עשרים, אחד על פתח העזרה, ואחד על פתח הר הבית.

ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל שיש בה מאה ועשרים או יותר סנהדרין קטנה, ויושבת בשער העיר, שנאמר (עמוס ה, טו) הִנְיָצִיגוּ בְשַׁעַר מִשְׁפָּט. וכמה יהיה מניינם, עשרים ושלושה דיינים. והגדול בחכמה שבכולן ראש עליהן, והשאר יושבין בעיגול כמו חצי גורן, כדי שיהא הראש רואה את כולם.

^א בגמרא עירובין (ז:) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים, אילמלא דלתותיה ננעלות כלילה חייבין עליה משום רשות הרבים. ומבאר שם בפירוש^י דהוא עבור שיש בו דריסת ששים רבוא.

די גמרא אליין זאגט דאָך^{לב} [שלקחו מכל קרבן פסח כוליא אחת, ונמצא] כפלים כיוצאי מצרים^{לג} איז געווען "כִּלְיוֹת" [לבוד].

נאָר דאָס [מקריבי הקרבן פסח] איז געווען פון גאנץ ארץ ישראל^{לה} [ולא רק מירושלים, ואם כן מדברי הגמרא אין ראיה כל כך שגם בתושבי ירושלים עצמן היו כל כך].

אַבער מ'רעכנט אויס די גאָסן די שְׁתָּקִים אינעם מדרש^{לו}, האָבן אין ירושלים אליין געוואוינט 'כמה פעמים' ששים רבוא.

נו האָט דאָך געדאַרפט צו זיין עפעס [ריבוי עצום], מער ווי הונדערט טויזנט דיינים.

[און] מ'געפינט דאָס נישט אין ערגעץ, מ'געפינט נישט אין די רמב"ם, נישט אין די גמרא און נישט אין רמב"ם, אַז מ'זאָל ברויכן אַזויפיל דיינים זעצן.

אין [סתם] אַ שטאָט [שאיין מושיבין בה "סנהדרין"] ברויך זיין [רק] אַ בית דין של "שלשה"^{לי}.

מ'געפינט נישט גאָר דעם מין [שיהיה כל כך ריבוי דיינים לפי הערך מספר האנשים, כמו שהיה במדבר. ואם כן מה נשתנה דור המדבר שהוצרכו לכל כך אלפים דיינים].

לו

ומה גם בדמדבר אכלו המן ושתו מי באר [ולא היה להם קרקעות], ואם כן לא היה זקוקים כל כך לבא לדן תורה, ולמה הוצרכו כ"ב דיינים שהם בעיקר כדי לדון בין אדם לחבירו

איבערהויפט אין דער "מדבר", מ'האָט געגעסן מן [און] מ'האָט געטרינקן בָּאָר [והיה להם כל צרכם, ולא היה להם קרקעות], און פלוצים ס'איז געווען אַזויפיל "דין תורות"?

^{לב} בגמרא פסחים (דף סד:) תנו רבנן, פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עניו באוכלוסי ישראל [לידע מספרם]. אמר ליה לכהן גדול, תן ענייך בפסחים [למנות כמה קרבנות נשחטו]. נטל כוליא מכל אחד, ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות, [דהיינו] כפלים כיוצאי מצרים [שהיו היוצאים שם מאות אלף], חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה. ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם, והיו קוראין אותו "פֶּסֶח מְעוֹבָדִין" [מלשון עבה, שהיה בו עס רב].

^{לג} שהוא שני פעמים ששים רבוא.

^{לד} היינו שזה היה רק בכליות לבד, שנטלו כוליא אחד מכל קרבן. ובכל קרבן פסח היה נמנה לכל הפחות עשרה בני אדם, וא"כ היו סך הכל לכל הפחות "עשרים" פעמים ששים רבוא.

^{לה} אבל מן חוץ לארץ דעת התוספות דאין צריכין לעלות, וכמו שכתבו בפסחים (ג: ד"ה מאליה). ועיין עוד במשנה למלך (על הרמב"ם, קרבן פסח פרק א), ובמנחת חינוך (מצוה ה).

^{לו} במדרש איכה רבה (א: ב): הָעִיר רַבְתִּי עִם (איכה א, א). תני רבי שמואל, עשרים וארבע פְּלִטוֹת [רחובות] היו בירושלים, וכל פְּלִטָּה ופְּלִטָּה עשרים וארבעה מְבוֹאוֹת, וכל מְבוֹי וּמְבוֹי עשרים וארבעה שְׁתָּקִים, ועל כל שוּק וְשׁוּק עשרים וארבעה שְׁתָּקִים, ועל כל שְׁתָּק וְשְׁתָּק עשרים וארבעה חֲצֵרוֹת, ועל כל חֲצֵר וְחֲצֵר עשרים וארבעה בָתִּים, וכל חֲצֵר וְחֲצֵר היתה מוציאה עס כפלים כיוצאי מצרים. [שעולה ביחד למספר: 9 טריליאן, 555 ביליאן, 148 מיליאן].

^{לי} ברמב"ם (סנהדרין א, ד): עיר שאין בה מאה ועשרים מעמידין בה "שלשה" דיינים, שאין בית דין פחות משלשה, כדי שיהא בהן רוב ומיעוט אם היתה ביניהן מחלוקת בדיון מן הדינים.

ובספר המצוות לרמב"ם (מצות עשה קצו): ועיר שאנשיה מעטים שאינה ראויה לסנהדרין קטנה יתמנו בה "שלשה" לעשות הדינים הקטנים. והדבר הקשה יביא למי שהוא למעלה מהם.

ועיין בגמרא כתובות (קה). אמר רבי פנחס אמר רבי אושעיא, שלש מאות ותשעים וארבעה בתי דינים היו בירושלים. ופירש"י של עשרים ושלשה. אמנם בהגהות יעב"ץ כתב שהוא טעות סופר, והיו בתי דינים של שלשה. - ועכ"פ אפילו היה של כ"ג, ותוסף החשבון של הסנהדרין גדולה וקטנה שהיו בהר הבית, עדיין יהיה החשבון פחות מעשרה אלפים דיינים לכל "ירושלים" עיר הקודש.

איבערהויפט [שהרי ענין] וְהִזְהַרְתָּה אֶת הַחֲקִים וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּם מִעַן דָּאךְ
איבערגעלאָזט פֿאַר משה רבינו, [ולא לשאר השרים, כדכתיב (יתרו יח, יט-כ) שאמר יתרו למשה] הִיָּה
אִתָּה [לְעַם מִלֵּאֲלָקִים וגו'] וְהִזְהַרְתָּה [אֲתֶהָם אֶת הַחֲקִים וְאֵת הַתּוֹרוֹת] וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ
יִלְכוּ בָּהּ וְאֵת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן.
געלערנט מיטן עולם' האָט משה רבינו.

די גמרא זאָגט דאָךְ (עירובין נד:)^{לח} [כיצד] סדר משנה, 'ער' [משה רבינו] איז געווען
[שלימד לישראל בראשונה], ער און 'אהרן הכהן' [לימד לעם פעם השנית], און שפעטער די
נשיאים [בפעם הרביעית, ובני אהרן בפעם השלישית].

[און] 'דעס' בית דין [של שרי אלפים וכו'] איז געווען נאָר אויף "דין תורות" בין אדם
לחבירו.

נו האָט מען געדארפט האָבן עפעס 'אָזויפיל' [דיינים]?, יעדע "צען אידן" האָבן
געדארפט האָבן אַן עקסטערן "דין"?, [אָזוי] קומט אויס [לויט דין] שרי עשרות, וואָס
מ'דארף דאָס נישט האָבן אין ערגעץ און מ'מאכט דאָס נישט אין ערגעץ [בשאר דורות,
וואס כן יש להבין] וואָס האָט מען עפעס אָזויפיל [דיינים] געברויכט אין דער "מדבר",
ס'איז עפעס נישט צו פֿאַרשטיין.^ט

לח

קושיא ב בפרשת יתרו

ועוד קשה למה לא מנו דיינים להערב רב, דהרי כל החשבון שבגמרא הוא רק לפי מספר הששים רבוא מורע
ישראל, והערב רב הלא היו הרבה יותר מזה, וגם הם מקנטרים ומריכים במבם יותר מורע ישראל, ועכ"ז לבסוף לא
הושיבו דיינים גם להם, וזה תמוה

ב [נאך איז מיר קשה געווען, איך מאַך אַזאַ גרויסן חשבון [בגמרא סנהדרין, כמה
דיינים היו] פֿאַר "ששים רבוא" אידן, פֿאַר יעדע "צען" מענטשן אַ דין [שהם שרי עשרות],
און עקסטער איז נאָך שרי מאות און שרי אלפים, עקסטער. [והכל חשבו בגמרא לפי מספר
ששים רבוא ישראל].

[ועדיין חסר החשבון] וואָס האָט זיך געטון מיטן ערב רב [ולמה לא מנו דיינים גם
לצורכם]?

[והלא] דאָס ערב רב איז דאָך געווען אַסאַך מַעְרָעַר ווי אידן שטייט דאָך^ב, אַסאַך
מער. [און] פֿון וואו האָבן זיי גענומען דיינים?. דאָס [מספר השרים שבפרשת ואתה תחזוה]
האָט מען דאָך געמאַכט פֿאַר "אידן", זעט אויס [מחשבון הגמרא] אַז "זיין" [הערב רב]
האָבן גאַרנישט געהאַט [קין דיינים]

^{לח} בגמרא עירובין (נד:): תנו רבנן, כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו.
נסתלק אהרן וישב לשמאל משה, נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן. נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה
ואיתמר לשמאל אהרן, רבי יהודה אומר לעולם אהרן לימין משה חזור, נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקן.
נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקן. נמצאו ביד אהרן ארבעה, ביד בניו שלשה, וביד הזקנים
שנים, וביד כל העם אחד. נסתלק משה ושנה להן אהרן פירקו, נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקן, נסתלקו בניו
שנו להן זקנים פירקן, נמצא ביד הכל ארבעה. מכאן אמר רבי אליעזר, חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה
פעמים. וקל וחומר, ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה מפי הגבורה כך, הדייט מפי הדייט על אחת כמה וכמה.

^ט ועיין עוד באבן עזרא (יתרו שם, ד"ה שרי אלפים) מה שכבר תמה על זה לפי דרכו, ומה שנדחק ליישב בזה.

^ב במכילתא (בא פרשה יד). וגם ערב רב [עֲרַב אֶתְּם] וגו' (בא יב, לח). מאה ועשרים רבוא, דברי רבי ישמעאל. רבי
עקיבא אומר מאתיים וארבעים רבוא. רבי נתן אומר מאתיים וששים רבוא.

[וכי] האבן זיי גארנישט געהאט קיין "דין תורות"?

זיי האבן דאך נאך מער 'דערקוטשעט' געוויינטליך, [וזה היה סיבת מינוי שאר הדיינים לבד ממשה, וכמו שאמר לו יתרו מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך^{מא} [מן בקר עד ערב] (יתרו שם, יג)^{מב}, זיי האבן נאך מער 'פארדרייט דעם קאפ', געוויינטליך איז דאך אזוי, דאס ערב רב זענען [מער דערקוטשענד].

געוויינטליך די [וואס זענען] מזרע ישראל [מצוי שהם יוותרו], דער, איינער איז מוחל און ער זוכט עס נישט [לחלוק עם חבירו ולילך לדין תורה], ער זוכט נישט דעם 'דינא ודיינא'^{מג}, ער איז מוותר, און מ'קאן מיט אים 'גיכער אויסטראגן' [=גרנגער דורכומען]. און די 'שווערסטע' איז דאך מיטן ערב רב^{מד}.

[און] צום סוף, פאר'ן ערב רב האט מען גארנישט געמאכט קיין דיינים?. וויאזוי איז דאס עפעס.

ס'איז דאך עפעס נישט צו פארשטיין.

לט

ישוב קושיא א-ב בפרשת יתרו

ועל כן חשבתי דקושיא חדא מתורוצת בחברתה, כי כל צורך הריבוי עצום של דיינים אצל זרע ישראל, היה בעיקר כדי שהדיינים של בני ישראל יספיקו גם למריבות ודין תורות של הערב רב, אלא יען שלא רצו בשום אופן למנות "דין" מן הערב רב, ע"כ הרבו דיינים בישראל כדי להספיק גם להערב רב

קלער איך אפשר, איין קשיא איז פארענטפערט מיט דער אנדערער. מ'האט פארדעם געמאכט אזויפיל דיינים ביי "אידן", [כדין] ס'זאל אויסקומען [גענוג דיינים אויך] פאר'ן "ערב רב", [און] מ'זאל נישט דארפן פונעם ערב רב נעמען [דיינים אפילו לצורך הערב רב עצמן].

ווארן צו נעמען א "דין" פונעם "ערב רב", דעם איז שוין דאס ארגסטע, דעם האט מען שוין נישט געוואלט בשום אופן.

ווארן וואס טוט מען, מ'דארף דאך זיי געבן דיינים, נו אז מ'וועט נישט מאכן אזויפיל [דיינים] פון "אידן", וועט מען דאך אויסקומען וועלן זיי דאך ווילן [דיינים] פון "זייערע", איבערדעם האט מען געמוזט מאכן 'אזוי פיל' פונעם "כלל ישראל" אז ס'זאל אויסקומען [גענוג אויך] פאר "זייערע" [דין תורות].

[וממילא מיושב קושיא א בפרשת יתרו, כי באמת גם בדור המדבר לא הוצרכו כל כך דיינים עבור בני ישראל עצמן, וכמו שבשאר הדורות לא הוצרכו לזה. אלא היות שבאותו דור היה עמהם הרבה

^{מא} ועיין דברי יואל יתרו (עמוד נו ד"ה ומעתה).

^{מב} וכמו שסיפר משה רבינו בפרשת דברים (א, ט-טו) השתלשלות הדברים בענין זה [ממה שאמר משה לישראל], דכתיב: וְאָמַר אֲלֵכֶם וגו' לא אוכל לבדי שאת אתכם. ה' אֱלֹקֵיכֶם הרבה אתכם וגו'. איכה אָשָׂא לְבָדִי שְׂרָחֶקֶם וּמִשְׁאָכֶם וְרִיבֶכֶם (ויע"ש בפירש"י באורך). הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְגִבּוֹרִים וְיָדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם. וְתַעֲנוּ אֹתִי וְתֹאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת. וְאָקַח אֶת רֹאשֵׁי שְׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיָדְעִים וְאָתֵן אוֹתָם רֹאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם.

^{מג} מלשון הגמרא שבת (קמח:): לא בעינא דליקום דינא ודיינא. דהיינו שאינו רוצה לבא לדין תורה, ואינו רוצה להטריח את עצמו לברור דין, וכמו שפירש"י שם.

^{מד} ועיין בגמרא יבמות (עח: עט:). לענין הגבעונים (שהם מזרע אנשי עיר גבעון שנתיירו בימי יהושע), דיען שלא נתפייסו כשביקשו מהם להתפייס, לכן נאמר עליהם (שמואל ב' כא, ב) וְהַגְבַּעֲנִים לֹא מָגְנִי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה כִּי אִם מִיְתֵר הָאֲמָרִי, כי שלשה סימנים יש באומה זו (של ישראל), הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים.

אלפים וריבואות מן הערב רב שיצאו עמהם ממצרים (ואח"כ מתו שם במדבר ולא נכנסו לארץ ישראל, עיין דברי יואל תרומה עמוד קצ), על כן היה צורך להושיב ריבוי עצום של דיינים שיסיפק גם לצורכם. וממילא מיושב גם קושיא ב, דבאמת כל החשבון הזה היה כדי שיסיפק גם להערב רב].

מ

ביאור למה הוצרכו דייקא "חשבון" זה שימנו שרי "עשרות" דייקא

מכיון שהיו דיינים מורע ישראל שנתמנו לדון בין הערב רב, הרי היה חששא שמא ימשכו אחריהם, וכדרך המנהגים שנמשכים אחר דעת הקהל, ולכן רצו להיות בטוח שכל דין יהיה לו עכ"פ מניין של "עשרה" מורע ישראל, שיוכל לאחוז עצמו ב"עדה הקדושה" זו שלא לימשך אחר הערב רב

נו האט מען דאך נישט געוואוסט, קאן זיין אז זיי [הערב רב] וועלן זיך טשעפען [אָנטשעפּן אויפן דין, און] געוויינטליך זוכן זיי דעם 'שוואַכסטן' [דין, און] 'זיי' קאָנען זיך אין איינעם 'אָנטשעפּען' אָן אַ שיעור, האָט מען געמוזט מאַכן 'מערערע' [דיינים] צווישן אידן, [אז] ס'זאל אויסקומען [גענוג דיינים אויך] פאַר זיי.

נאָר מ'האָט דאָך אָבער מורא געהאַט [על הדין עצמו], טאָמער וועט ער ווערן 'זייער' אַ דין' וועט ער זיין 'זייער מענטש', וועט 'ער' אויך פאַרדאָרבן ווערן, אַזוי ווי ס'שטייט^מ.

[און] ס'שטייט אין זוהר חדש^מ [אז] אפילו חנוך [בן ירד שהיה צדיק גדול] האָט מען מורא געהאַט ער וועט פאַרדאָרבן ווערן פונעם "דור".
[ולכן] האָט מען געזען אז יעדער זאל כאַטש האָבן "צען אידן" פון זרע ישראל, אַן "עדה קדושה" זאל ער האָבן [וואָס זענען] 'נישט' פונעם ערב רב. ממילא אַז מ'וועט

^מ כדכתיב במשלי (יג, ט): הולך את חכמים יחכם, ורעה כסילים ירוע. ופירש"י: ורועה כסילים. המחבר לו כסילים להיות לו רעים: ירוע: ירוץ: - וכן פירש המצודות, המחבר עצמו לכסילים להיות לו לרעים, ישובר וירוצץ עמהם, כי ילמוד מהם וגמולו ישיב לו. - אבל לפי זה עדיין קשה למה אצל חכמים אמר לשון "הולך" ואצל הכסילים אמר לשון "רועה", ומדוע שינה טעמו.

אמנם המלבי"ם מפרש כפשוטו, כי "רועה" כסילים הוא מלשון רועה ומנהיג, והכוונה דהגם שידמה שאינו הולך עמהם אלא הוא הרועה ומנהיג אותם, לבסוף ירוע (פי' ישבר ויתרוצץ), והוא על דרך שאמרו (אבות ד, טו) הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים. (מתוך דברי רבינו במסכת א' ויגש תשכ"ו ודברי יואל שם עמוד תסט, ודברי יואל יתרו עמוד נז).

^מ בזוהר חדש פרשת בראשית (מדרש הנעלם, ד"ה אמר ר' יוסי): אָמר רבי יהודה, אין בית דין שֶׁל מַעֲלָה דִּין אֶת הָאָדָם, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶן כ' שָׁנָה וכו'. אָמר רבי ישמעאל, וְהָא דְחִזְיִן רִבְּנָא [נער] דְּלִיתִיהּ בַּר עֶשְׂרִים, וְהוּא טַב וְקוֹרָא וְשׁוֹנָה, וּמָאן סָלִיק לִיה מַעֲלָמָא. אי תימא בחוביה [בחטאין] דאבוי. לא. דהא איהו מ"ג וְלַעֲיָלָא. וְאִי תימא בחובין דידיה, הָא לִיתִיהּ בַּר כ' שָׁנָה.

אָמר רבי יהודה, מִשָּׁל לָמָּה הִדְּבַר דּוּמָה, יוֹם אֶחָד נִכְנס לְטִיִּל בְּאוֹתוֹ פְּרָדָס, וְרָאָה שׁוֹשְׁנִים קֹטְנִים צוֹמְחִים בְּתוֹכוֹ, וְהָיָה עוֹלָה רִיחָם לְפָנֵי שָׁמַיָּא כְּמוֹתָם בְּעוֹלָם, אָמר הַמֶּלֶךְ, אִי עֲכָשִׁי קִשְׁתָּה קֹטְנִים כָּךְ, כְּשִׁיגְדִלוּ עַל אַחַת כְּמָה נִכְמָה. לְאַחַר יָמִים נִכְנס בְּאוֹתוֹ פְּרָדָס, וְהָיָה חוֹשֵׁב שִׁמְצָא אוֹתָם הַשׁוֹשְׁנִים שֶׁנָּתְנוּ רִיחַ בְּתַחֲלָה כְּשֶׁהָיוּ לְחִים וְקֹטְנִים וּמַעֲלִים רִיחַ, גְּדוֹלִים וְטוֹבִים עֲתָה, וְהִנֵּה מֵהֶם. מִיָּן שֶׁהִשְׁגִּיחַ בָּהֶם, רָאָה שֶׁהֵם יִבְשִׁים בְּלֹא רִיחַ, וְכַעַס. אָמר, אֵלּוּ בְּתַחֲלָה כְּשֶׁהָיוּ לְחִים וְטוֹבִים וּמַעֲלִים רִיחַ, לְקִטְטִים, הִייתִי נִתְּנָה בָּהֶם, עֲכָשִׁי בְּמָה אֶהְיֶה, הָא יִבְשִׁים הֵם. לְשָׁנָה הַאֲחֵרָה, נִכְנס הַמֶּלֶךְ בְּפָרָדָס, וְרָאָה שׁוֹשְׁנִים קֹטְנִים וְנוֹתְנִים רִיחַ, אָמר הַמֶּלֶךְ, לְקִטְטוֹ אוֹתָן עֲכָשִׁי וְאֶהְיֶה בָּהֶן, קוֹדֵם שֶׁיִּבְשׁוּ, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ קוֹדֵם לְכֵן.

כָּךְ הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רואה בְּנֵי אָדָם קֹטְנִים, וְנוֹתְנִין רִיחַ, וְהֵכֵל גְּלוֹי לְפָנָיו, וְרואה שְׁעִתְדִין לְהִרְשִׁיעַ וְהָיוּ חֲשׁוּבִים כְּקֵשׁ יִבֵּשׁ, וּמַקְדִּים לָהֶם חֶסֶד כְּדִי לִהְיוֹת בָּהֶם בְּגַן עֵדֶן, וְעֲכָשִׁי קִשְׁתָּה טוֹבִים מְסַלְקִין מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, לִיתֵּן לָהֶם שָׂכָר טוֹב בְּעוֹלָם הַבָּא. הֵדָא הוּא דְכָתִיב (שיר השירים ג, ג) אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרוּעָה בְּשׁוֹשְׁנִים, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּעֵנִין שׁוֹשְׁנִים. (עיי"ש עוד).

כָּךְ חֲנוּךְ, בְּעוֹד שֶׁהָיָה צַדִּיק, וְהָיוּ בָלֵם חַיִּיבִין, רָאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵם יִנְיָחֻהוּ וְלִמּוּד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְסָלְקוּ קוֹדֵם זְמָנוּ מִן הָעוֹלָם, קוֹדֵם שֶׁיִּבְאִישׁ רִיחוֹ. הֵדָא הוּא דְכָתִיב (בראשית ה, כד) וְאֵינֶנּוּ כִּי לָקַח אוֹתוֹ אֱלֹקִים, כְּלוּמָר, וְאֵינֶנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְמַלְאוֹת יָמָיו, כִּי לָקַח אוֹתוֹ אֱלֹקִים קוֹדֵם זְמָנוּ, לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ חֶסֶד הַלְנַחֲלוֹ חַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.

אים 'בַּפְּאָלֶן' פונעם "ערב רב", וועט ער זיך 'האַלטן' אין דער "עדה קדושה" וואָס ער האָט פון "זרע ישראל", [וזה יעמוד לו] אַז ער וועט נישט נמשך ווערן נאָכ'ן ערב רב.

האָט מען געמוזט האָבן די שרי "עשרות", אַז יעדער [דין] זאָל כאָטש האָבן [צען אידן], אַז ער זאָל וויסן ער איז 'געזיכערט' מיט אַן "עדה" פון 'צען אידן' וואָס זענען 'נישט' פונעם ערב רב.

וואָרן טאָמער האָט ער נישט קיין "צען אידן" וואָס זענען נישט פונעם ערב רב, פאַלט "ער" אויך אַריין צווישן זיי, ווערט ער נאָכגעשלעפט, איז ער 'נמשך' מיט זיי.

מא

קושיא ג בפרשת יתרו

(והוא המשך מן אות לד)

למה הוצרכו 'לבחור' מתוך כל העם באנשי חיל שהם "עשירים", והלא ברור המדבר היו כולם עשירים מבית מצרים ובית הים, ורק עני אחד היה שם והוא משה רבינו שנתעסק בעצמות יוסף ולא בבזיה, והיה עני עד לוחות השניות
ג] לכאורה [קשה עוד], דאָס ערשטע [מעלה] האָט ער געזאָגט [שיבחר] אַנְשֵׁי חֵיל, [וכפירש"י] זיי זאָלן זיין "עשירים".

[ולכאורה] וואו איז דען געווען אייגנטליך אין די מדבר אַן "אַרימאָן", [והלא אמרו חז"ל^מ] אַין לך ריק שבִּישׂרָאֵל וואָס איז נישט געווען מיט וויפיל [כמה] חמורים טעונים מכספו וזהבו של מצרים, [ואם כן] זענען דאָך אַלע געווען "עשירים", [נאָר] איין משה רבינו וואָס ער איז געווען אַן אַרימאָן, [ווייל] ער האָט עוסק געווען בעצמות יוסף [ולא בבזיה, אבל] כל ישראל האָבן עוסק געוועזן אין ביזת מצרים און אין ביזת הים [והיו עשירים].

"איין אַרימער איד" איז געווען, משה רבינו.

נו און צום סוף האָט ער גאָר, האָט ער [יתרו] געהייסן נעמען אַנְשֵׁי חֵיל [ולבחור בהם מתוך] פֿון אַנדערן, [ועל זה קשה] וואו איז דאָס געווען אַן אַרימאָן, [עד שהוצרך 'לבחור' עשירים מתוך כל העם].

מב

ישוב קושיא ג בפרשת יתרו

וצריך לומר דאותם שהתפרקו נזמי הוהב ונתנום להעגל, הם נתנו עבור זה כל ממונם ונעשו עניים

נאָר זעט אָבער אַזוי אויס, ביים עגל [כתוב] (בפרשת ג, א) [יִתְפָּרְקוּ] כָּל הָעָם אֶת נַזְמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאַזְנֵיהֶם, האָט מען זיך דאָך 'אויסגעלערט' יעדערער [שנתרוקנו והתפרקו מכל ממונם, שהרי] צום 'עגל' גיט מען גערן, [ממילא] האָט מען זיך 'אָוועקגעגעבן' דאָס

^{מז} ועיין בחינה זו בדברי יואל יתרו (עמוד נז), מליל ש"ק יתרו תשכ"ב.

^{מח} בגמרא בכורות (ה): אמר רבי חנינא, שאלתי את רבי אליעזר בבית מותבא רבא [בבית המדרש הגדול], מה נשתנו פטרי חמורים [שצריכין לפדותם בשה] מפטרי סוסים וגמלים [שהם בהמות טמאות ואין חייבין בפדין], אמר לו גזירת הכתוב היא. - ועוד [יש טעם בזה] שסייעו [את] ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לזבים [מארץ לוב] טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

וכן הוא ברש"י פרשת בא (יג, ג): פֶּטֶר חֲמֹר. ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזירת הכתוב הוא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים, שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים.

גאַנצע פאַרמעגן, איז געבליבן אַסאַך אָרימעלייט". [וממילא שפיר היו צורך 'לבחור' אנשי חיל ועשירים מתוך כל העם].

מג

כי אותן שנותנים נדבות עבור "דברים טובים" הם עדיין יכולין להשאר "בעושרם", אבל אותן שנותנין לעגל הזהב, הם נותנים ונותנים לאין שיעור

וואָרן פון דעם וואָס מ'גייט [נדבות] אויף "דברים טובים", פון דעם קאָן מען נאָך בלייבן [בעושר], בלייבט נאָך עפעס, [ווייל] מ'גייט נאָכנישט אַוועק אַזויפיל^{מט}. [והוא מחמת כח היצר המגדל לזה].

אַז מ'בעט אָבער [ליתן זהב] צום "עגל", אָה ! צום "עגל הזהב", דאָרט גייט מען, און מ'גייט, און מ'גייט!^{נב}. [והוא מחמת כח היצר הדוחפם לזה ואינו מונע בעדם].

מד

היוצא מזה לענייננו:

זאָלן נישט מיינען די אידן [הנאספים פה, אַז] זיי זענען 'באַשטרענגט' [אַז] מ'גייט אַזויפיל אויף "דברים טובים"^{נא}. זיי זאָלן קוקן אויף די וואָס זיי גיבן פאַרן "עגל" [של הציונים ומהרסי הדת], די גיבן "אַסאַך מער"^{נב}.

ווען חס ושלום מ'זעט געהאַט אַ "דיעה נפסדה" [און] מ'זעט געגאַנגען געבן פאַרן עגל [הזהב של דורינו], העט מען געגעבן 'אַסאַך מער', העט מען אַסאַך מער אַפּגעשניטן^{נב}.

^{מט} גם יש הבטחה כי לעולם אין אדם נעשה עני מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היוז מתגלגל על ידה, שנאמר (ישעי' לב, יז) וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלֹם. כמבואר ברמב"ם (מתנת עניים י, ב) ושלחן ערוך (יו"ד רמז, ב). (דברי יואל).

^{נא} הדברים רומזים על מה שהציונים עשו מגביות כולל העולם ואספו הון רב עבור צרכים הטמאים שלהם. משא"כ היראי ה' עמלו קשות לכלכל את צרכיהם הקדושים.

^{נב} כי רבינו תבע תמיד מקרב תלמידיו להשתתף וליתן נדבות לצורך כל דבר שבקדושה הנוגע לכבוד שמים ולחינוך ישראל סבא, וכן צוה על תלמידיו שילכו לקבץ מעות לצדקה עבור נצרכים.

^{נב} וז"ל רבינו במלוה מלכה לכולל שומרי החומות מוצ"ש בחקתי תש"ז: אַמאָל האָט מען געוואוסט, און אידן האָבן געהאַט אַ פּליכט פאַר אַ 'כולל' [לצדקת ארץ ישראל], מ'האָט געוואוסט ס'איז אַ גרויסע זאך, און מ'האָט געהאַט אַ געפיל דערפאַר, און מ'האָט עס זייער שיין אויפגעהאַלטן, די כוללים מיט די ישיבות.

היינט איז געוואָרן פאַרקערט, אנשטאָט דעם מ'זאָל געבן געלט פאַר די 'כוללים' און פאַר 'תורה', גייט מען דאָס געלט אויף 'שמדיות' [עבור מגביות הציונים עששו בימים ההם בכל העולם], דאָס הייסט [היינט] צדקה. - דאָס גאַנצע געלט, און מ'קען זאָגן ממש, נישט ניינציג פּראָצענט, און נישט ניין און ניינציג פּראָצענט דערפון, נאָר ניין און ניינציג פּראָצענט און ניין און ניינציג חלקים, און אפשר הונדערט פּראָצענט, גייט ממש אויף שמדיות וכו'.

מ'האָט אַלץ געמיינט אַז [דאָס וואָס] ירמ' הנביא האָט געזאָגט (ירמ' יח, כג) וְהָיָה מַכְשֵׁלִים לְפָנַי מִזֶּזֶל מַכְשֵׁל זֵיין מיט עניים שאינם מהוגנים (כבא בתרא ט:), אַז דאָס איז די גרעסטע קללה. דערווייל, איז דאָס נישט קיין [גרויסע] קללה, [ווייל] אַז מ'האָט געגעבן [צדקה] פאַר אַן עני שאינו הגון האָט מען אויך אַ מצוה ... אַן ארימאָן אַז מ'גייט אים, אפילו ער איז נישט קיין הגון, טוט מען אויך אַ מצוה. [והגם] ס'איז נישט אַז אַ מצוה ווי פאַר אַן עני הגון, [מכל מקום מצוה יש בו] ווייל מ'האָט געגעבן פאַר אַן עני, אפילו אינם מהוגנים.

אַז מ'גייט אָבער דאָס געלט אויף הבלי הבלים, קומט עס אויס אויף פונקט פאַרקערט, [שבמעות אלו משתמשים] אויף אויסצושמדן אידן. מ'זאָל ברענגען [לארץ ישראל] אויף כפירה רחמנא ליצלן און אויף מינות. מ'זאָל ברענגען אידן פון מאָראַקאָ און זיי אויסצושמדן. און מ'זאָל מאַכן גזירות אויף אויסצושמדן לאַ עלינו. און דעם "קרן המגן" וואָס זיי נעמען [נאוספין ממון לכלי זיין של הציונים]. און דאָס "גיוס" רחמנא ליצלן, וואָס זיי גייען אַרויס לתרבות רעה.

דאָס איז זיכער, ס'איז קיין שום ספק נישט, אַז דאָס [השמדיות והגיוס] איז גורם די אַלע צרות מיט די אַלע פחדים. און דאָס [שנותנים להם מעות וחיווק] איז גורם נעבעך אַלעס.

מה

און והראיה ס'איז טאָקע געווען [בדור המדבר, דאָף שהיו עשירים תחלה שוב היו שם עניים, ווייל ווען] מ'איז געקומען צום עגל, 'די' [אותן שנתנו לה, התפרקו והתרוקנו מעושרם].
[דאס לא כן קשה] וויאזוי האָט זיך געפונען אין דער מדבר אַ "אַרימאַן" [עד שהיו צריכים 'לבחור' ולחפש אחר מעלת אנשי חיל].

[נאָר] מ'פאַרגעסט [אַז] מ'האָט 'אינדערמיט' געמאַכט אַן "עגל", [און] דעם האָט פאַראַרימט די וועלט, דעם "עגל הזהב" דאָס נעמט צו, דאָס נעמט צו דאָס פאַרמעגן'ס פון אידן, ס'נעמט צו אַלעס. און צו אַ "דבר טוב" איז נישטאַ [מי שיתן עבור זה את כל רכושו אשר רכש].

דאָס גאַנצע [עניות שבדור המדבר] איז געווען פון דעם [ממה שנתנו לעגל הזהב].

מו

עוד מעם כמה שציוה יתרו לבחור בריינים שהם "אנשי חיל" דהיינו עשירים
שבוה היה להם סימן לידע מי שלא השתתף בנדבות לצורך העגל

אפשר איז דאָס אויך אַ כוונה²¹, [פארוואָס] מ'האָט געזוכט אַנשי חיל, "עשירים".
ווייל דער וואָס ס'איז נאָך געווען אַן "עושר", איז אַ סימן [אַז] ער האָט נישט געגעבן פאַר'ן "עגל". וואָרן אַז ער העט גיווען געגעבן פאַר'ן עגל, העט ער גיווען געוואָרן אַן "אַרימאַן".

אַז ער גיט נאָר אויף "דברים טובים", קען ער נאָך בלייבן אַן "עושר" אויכעט, נאָכ'ן גאנצן געבן קען ער נאָך בלייבן אַן "עושר".
וואָרן טאָמער האָט ער געגעבן פאַר'ן עגל, דעם נעמט מען צו וואָס ער האָט.

²¹ וז"ל רבינו במסיבה להחזקת הישיבה א' וישב תשכ"ח:

נאָר באַמערקן מוז איך איין זאך, מ'שטרענגט זיך טאָקע אַן [בנדבות לתמיכת הישיבה], אָבער וויסן זאָל מען, איך מיין איר זאָלט אייך גוט באַרעכענען פאַרדינט עטץ נאָך אַסאך, אַסאך געלט ברענג איך ענק איין. איר זאָלט קוקן אינדרויסן וויפיל מ'האָט געגעבן 'אהין', דאָס דארף איך נישט צו זאָגן 'וואו אַהין', צו די "סטרא אחרא".
נאָר וואָס'זשע דען, - כ'האָב געזאָגט אַמאָל, ס'שטייט דער מדרש זאָגט (ויק"ר לה, א), חשבתי דרך'י וְאֶשִׁיכָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ (תהלים קיט, נט), אמר דוד, דוד האָט געזאָגט בכל יום אני מחשב לבית פלוני אני הולך ולמקום פלוני אני הולך ורגלי מביאות אותי לבית הכנסת ולבית המדרש וכו'. [וצ"ב למה הלך שם בכל יום].

האָב איך געזאָגט אזוי, ער האָט געוואָלט קומען אין בית המדרש, ער האָט זיך אָנגעשטרענגט ער האָט געזען 'אויפצוהאלטן' דעם בית המדרש, ער האָט נישט געוואוסט צי ער איז יוצא, האָט ער זיך מיישב געווען, - אז ס'דאכט זיך ער טוט שוין גענוג? - איך וועל גיין זען וויאזוי מ'טוט פאַר 'יענע', לאַז מיך זען וויאזוי 'זייער' אַרבעט איז, אז מ'קוקט אַן זייער אַרבעט זעט מען אז איך האָב נאָכנישט גענוג יוצא געווען. ווען מ'זאָל אזוי אַרבעטן אזוי ווי זיי אַרבעטן, מ'זאָל קומען אין בית המדרש, מ'זאָל זיך פון זיי לערנען, מאַיב'י תַּחֲכַמְנִי מִצֹּדֶף (תהלים שם, צח), העט מען בעסער נאָך געאַרבעט.

דוד המלך האָט אזוי געטוהן, אני מחשב לבית פלוני אני הולך, לאַז מיך זען וויאזוי גייט 'זייער' אַרבעט, ורגלי [מביאות אותי לבית המדרש], 'אזוי' בין איך געקומען אין בית המדרש. -

[וכן לענייננו]: קוקטס נאָר 'אהין', פאַר די "סטרא אחרא" ווי מ'האָט געוואָרפן געלט ווי מיסט, וועט איר געוואָר ווערן אז מ'גייט נישט אַסאך (גענוג). אמת הדבר אז דאָ פאַרלייגט זיך, דאָ לאַזט נישט דער ס"מ [געבן] און דאָרטן הייסט דער ס"מ [געבן], דאָס פאַרשטיי איך דעם חילוק, אָבער אף על פי כן דארף מען זיך באַרעכענען, זה לעומת זה.

אָבער איר זאָלט אייך גוט באַרעכענען, ווען נישט דעם וואָס מ'גייט 'דעם' וועג [דרך התורה האמיתית] העט עטץ דאָך אויך אַהין געגעבן אַלעס, העט עטץ אַהין געגעבן דאס גאנצע פאַרמעגן 'אהין', [און] ס'העט אַסאך מער געקאָסט. אַסאך האָט עטץ ענק איינגעברענגט [=איינגעשפּאַרט], דאָס זאָג איך ענק, ווי שווער איר וועט זיך נאָר אַנשטרענגען זאָל מען וויסן עטץ האָטס ענק אַסאך געלט איינגעברענגט.

²² מלבד טעם רש"י שכתב דהוא עבור "שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים", וכמבואר לעיל (אות טו).

מז

המשך ישוב הקושיות בפסוק פסל לך

איך וועל צוקומען [לבאר הלשון] פסל לך, "הפסולת" שלך (עיין קושיא ג).
[דהנה] מ'האָט דאָ פריער געשמועסט [וואָס איז] די מעלה פון אַן עושרי^ה, [ואחד מהטעמים] אַז מ'דאַרף האָבן [געלט] אויף "דברים טובים", מ'קאָן נישט 'עקזעסטירן' [בלא זזה].
(המשך הדרוש לקמן אות נו)

מח

עוד בענין הנוגע לענינינו:

בנחיצות החוקת "התאחדות הרבנים" וקיומה

[ויעוד טעם כדי שיהא מכובד בעיני הבריות ויהא דבריו נשמעים].

טאַקע ווי מ'האָט געשמועסט [בענין] די "התאחדות הרבנים", ס'זאָל עפעס זיין אַ שטיקל [רבני'שע] אַרגאַניזאַציע, ס'זאָל אַ פנים האָבן.
מ'איז דאָך אַזוי אויכעט [מבזה בעיני העולם, עבור מלחמתם נגד הציונים, ווי] ס'שטייט [סנהדרין זו]. [דבעיקבא דמשיחא] יִרְאֵי חָטָא וּמְאָסוּ, סר מַרְע מִשְׁתּוֹלָל על הבריות, נו אַז מ'קאָן זיך טאַקע נישט אַרגאַניזירן און מ'קאָן זיך נישט רירן, איז מען דאָך נאָך נידעריגער [בעיני העולם]. מוז מען קאָנען עקזעסטירן, מוז מען האָבן אַ שטיקל עקזיסטענץ.

מט

עקסטער וואָס מ'קאָן אויפטון [מער, כשיש ממון], וואָס כ'האָב שוין פריער גערעכנט [בין הטעמים שבמעלת עשירות].
איך דאַרף נישט אַזויפיל איבער'חזרן. ווער ס'איז [עוסק] דערנינען, ווערט ס'פאַרשטייט, פאַרשטייט די זאָך אַזוי ווי ס'איז.
און בדרך כלל, אין אַלדינגס [ברוּך מען געלט].

נ

בענין הצורך לעשות "אסיפה כללית" לחיזוק בדין התורה ומלחמת הדת

איך וועל טאַקע ערווענען [=להזכיר ולהעיר] אין איינוועגס, דעס וואָס מ'האָט דאָ פריער געשמועסט [בדרשות שאר הרבנים, אַז] מ'ברוּך זיך 'צאַמקומען'¹¹.

נא

מצב הדור איך שהיראים וההולכים בדרך הישן ללחום בעד הדת, מבויש בעיני העולם, והחצופים שבדור הם נשואי הראש בעוונתו הרבים, אַ שווערע מלחמה האָט מען היינט אויף דער וועלט, [כי נשארן] מעט מוֹעִיר, דעס ביסל אידן.
אַבער איך האָפּ ס'איז נאָך דאָ אַ "פאַר טויזנט אידן" ש'לא פֿרעו לַבַּעַל. מיט דעם טרייסט איך מיך.
ס'איז געווען בימי גְדֵעוֹן¹² איז געווען אַמאָל [ווען] ס'איז נישט געווען נאָר "ש'לש מאות אַנָּשִׁים" ש'לא פֿרעו לַבַּעַל (שופטים ז, ט).

¹¹ שרינו חושב ג' מעלות בזה. ואחד מהם הוא כפשוטו, כדי שיהיה להם ממון להוצאת דברים שבקדושה ולהרמת קרן התורה והרבות כבוד שמים. ועוד טעם עבור שיהא דבריו נשמעין. [ועוד טעם כדברי רש"י שלא יהא צריך להחניף ולהכיר פנים].

¹² לאסיפה כללית, לשמוע דבר ה' ולקיים הכתוב אַז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, לחיזוק הדת, ולא לשם ממון.

[אבל כהיום עדיין נשארו יותר משלש מאות איש, ובוה אני מתנחם]. איך בין נאך אין דער מינונג, אז ס'איז נאך דא א פאָר טויזנט אידן, בכלל, אין 'כלליות העולם', שלאָ פֿרעו לבעל.

נב

אַבער 'אָזוי' [בדרך כלל] איז דאָך זייער ווייניג, [ווען] ס'קומט אויס ביי אַן ענין [של מלחמת הדת], מ'איז פֿאַרדרענגט [=געדורקט, ומבוזים מאנשי הדור].

נג

[ס'איז] אייביג אָזוי געווען, די אַלע אַרגאַניזאַציעס [של הציונים והמזרחי וגירוריהם] האָט זיך מיט דעם אָנגעהויבן, [ס'איז] אייביג געוועזן [עוד לפני המלחמה, שהתחילו עם] אַ דור 'חצופים', דאָס ערשטע מיט 'די חברה' [של כתות הציונים] האָט זיך אָנגעהויבן מיט 'חציפות' [של אנשי הנוער], אַקעגן דעם אמת'דיגן דור [נגד אנשים המבוגרים והזקנים שבדור], דאָס ערשטע ווען ס'האָט זיך אָנגעהויבן [שתפסו לרשתם את הנוער, ואח"כ התחצפו נגד הזקנים ורבנים בעזות נוראה עד שכבשו כמה קהלות בעוה"ר לרשתם].

[והרי] אויף "עיקבא דמשיחא" זאָגן זיי דאָך אַרויס [בדברי חכז"ל] בפירוש ס'וועט אָזוי זיין, ס'שטייט אין די גמרא אָזוי [במסכת סוטה (דף מט), בעקבות משיחא "חוצפא" יסגא].

[און] אין זוהר חדש¹¹ שטייט נאָך שאַרפער, וויאָזוי ס'וועט אויסזען דאָס גאַנצע דור, מיט שכחת התורה, [ואמרו שם] ווער ס'וועט עוסק זיין בתורה וועט זיין נבֿזה וְחָדַל אִישִׁים¹², זאָגט ער אַרויס בפירוש.

נד

ולכן יש צורך להתאסף ביחד יְרֵאָה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, הן לחזק את עצמם ורוחם, והן להתחזק נגד הרשעים והשפּעֵתם [ובמצב כזה], ס'קומט פֿאַר פֿאַרשידענע זאַכן וואָס מ'ברויך זיך מחזק זיין, ערשטנס 'זיך אַליין' מחזק זיין, מ'זאָל נישט אַריינפאַלן [תחת השפּעֵת זרם העולם]. אַז נישט קאָן בלייבן 'ממש יחידים'. מ'ברויך צוזאַמהאַלטן מ'זאָל 'זיך אַליין' מחזק זיין.

¹¹ גִּדְעוֹן בֶּן יוֹאָשׁ הִיָּה "הַשּׁוֹפָט" הַחֲמִישִׁי בַּתְּקוּפַת הַשּׁוֹפָטִים, וְהָיָה הַשּׁוֹפֵט לֵאחֲרֵי דְבוּרָה הַנְּבִיאָה. וּמִבּוֹאֵר בַּפְּסוּקִי נ"ד (שופטים פרק יז-י) שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ אֵז הָרַע בְּעֵינֵי ה' וְעִבְדוּ לִבְעַל שֶׁהוּא מִן עֲבֹדָה זָרָה, וַיִּתֵּן אוֹתָם ה' בִּיד מִדְּיָן שֶׁבַע שָׁנִים, וְאִנְשֵׁי מִדְּיָן עָשׂוּ לָהֶם צָרוֹת רַבּוֹת, עַד שֶׁזָּעְקוּ אֶל ה' שִׁוְשִׁיעַ אוֹתָם. וְאֵז נִתְּגַלָּה מֵלֶאֱכָל ה' לַגְּדֻעוֹן שִׁילָךְ יוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִדְּיָן. וְלֵאחֲרֵי שֶׁשָּׁבַר אֶת הָאֲשֵׁרוֹת וּמִזְבַּח הַבְּעַל, אֲסָף עַם רַב לִלְחָם עִם מִדְּיָן, אֲבָל רָצָה הַקִּבָּה לְהִרְאוֹת לְיִשְׂרָאֵל כִּי לֹא בִכּוּחָם וְעֹצֶם יָדָם בָּא הַיְשׁוּעָה, אֲלֵא הַשִּׁי"ת הוּא הַמוֹשִׁיעַ לָהֶם בְּזִכּוֹת אוֹתָם שֶׁלָּא עִבְדוּ לִבְעַל וּשְׁכַל צָרָתָם הִיָּתָה רַק מִפְּנֵי חֲטָאָם, וְלִכֵּן אָמַר ה' לַגְּדֻעוֹן שֶׁלָּא יֵלֶךְ לִלְחָם עִם הַמִּדְּיָנִים בְּעַם רַב, רַק יוֹרִיד אֶת הָעָם אֶל הַמַּיִם וְשֶׁם יִבְדָּקֵם לְהַבְחִין בֵּין עוֹבְדֵי הַבְּעַל לְאִשֵּׁר לֹא עִבְדוּהוּ (כִּי אוֹתָם שִׁכְרָעוּ עַל בְּרִיכָתָם לִשְׁתוֹת, הֵם מֵאוֹרֵם שֶׁנִּתְּגַלְּלוּ לְכַרְעוֹ לִבְעַל, וְאוֹתָם שִׁלְקָחוּ הַמַּיִם בִּידָם וּשְׁתוּ בִידֵיהֶם הֵם מֵאוֹתָם שֶׁלָּא עִבְדוּ לִבְעַל), וְנִתְּבָרַר כִּי רַק שֶׁלֹּם מֵאוֹת אִנְשֵׁים הָיוּ אוֹתָם שֶׁלָּא עִבְדוּ לִבְעַל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל גִּדְעוֹן בְּשִׁלְשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַמִּלְקָקִים אוֹשִׁיעַ אֶתְּכֶם וְנִתְּתִי אֶת מִדְּיָן בְּיָדְךָ וְכָל הָעָם יֵלְכוּ אִישׁ לְמָקוֹמוֹ, וְעַל יָדָם בָּאָה אֵז תְּשׁוּעָה גְּדוּלָּה לְיִשְׂרָאֵל.

¹² בְּזוֹהַר הַדִּישׁ (פֶּרֶשׁ יוֹרָא, דְּפֻס מוֹנָקֻשׁ דף ג.) בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, בְּכָה רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ עַל מָה קָא בְּכִיתָ. אָמַר לוֹ, אוֹ לְדוֹר שִׁיְהִי יְתוּמִים מִמֶּךָ. אָמַר לוֹ, אֵל תֹּאמַר כֶּךָ, אֲלֵא וְיִי לְדוֹר שִׁיְהִי יְתוּמִים כָּלִי אָב, כָּלִי חָכָם מוֹרֶה, וְלֹא תִלְמִיד הוֹגֵה. וְיָמִים יְבוֹאֵם, שְׁכָל הַדֹּר יִהְיֶה "חֲצוּפִים וְעֹזֵי פָנִים", וְתִשְׁתַּכַּח תּוֹרָה, וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מִבְּקֵשׁ. וְהִתְמַעֲזוֹר לְבוֹ בְּתוֹרָה, יִהְיֶה "נִבְזָה וְחָדַל אִישִׁים". וְיִי לְדָרָא הֵהוּא כִּד יִיָּתִי הֵהוּא דָּרָא. וְעֵינִין בְּרִבְרִי וּבִינֵי בּוֹה, בּוֹיּוֹאֵל מִשָּׁה (א, קסח) וּבְדִבְרֵי יוֹאֵל לְהוֹשִׁיעָנָא רַבָּה (אזת פז), וְעוֹד.

¹³ וְהוּא מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק בִּישְׁעֵי (נג, ג.) הַנֶּאֱמַר עַל עַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָגִיִּים יִתְמָהוּ עַל גְּדוּלַּתָּה שֶׁנִּתְּגַדַּל פְּתָאוֹם, וַיֹּאמְרוּ עֲלֵיו כִּי הִיָּה: נִבְזָה וְחָדַל אִישִׁים וְגו'. וְכִמְסַתֵּר פָּנִים מִמֶּנּוּ נִבְזָה וְלֹא חֲשַׁבְנָהוּ. - וּפִירֵשׁ הַר"ק: נִבְזָה. אֵין צָרִיךְ לִמְדָּר שֶׁלָּא הָיִינוּ חוֹמְדִים אוֹתוֹ, אֲלֵא אָף נִבְזָה הִיָּה בְּעֵינֵינוּ, וְחָדַל אִישִׁים. פְּחוֹת שִׁמְכֵנִי אֲרַם הִיָּה. אוֹ פִירֵשׁ חֲדַל הוּא מֵאִישִׁים, שֶׁלָּא הָיוּ מִתְּחַבְּרִים עִמּוֹ.

אויסערדעם איז עס אַ כח [גם נגד אנשי העולם, כי אפילו] ווי שוואַך ס'איז, נוצט עס אַלץ עפעס, אַז ס'איז צוזאמגענומען דאָך, אַז מ'האַט, אַז מ'האַב מיר אַרום זיך אביסל אידן וואָס מ'האַלט [זיך] צונעזאם, אַז מען 'גייט נישט מיט', מ'גייט נישט מיט מיט 'די, מיטן "עגל הזהב".

ס'איז דאָ פאַרשידענע זאַכן וואָס מ'ברויך זיך אַ 'דיר צו געבן', און אַז ס'איז דאָ אַ שטיקעלע [התאחדות יראי ה'], אַז ס'איז אביסל צאמגענומען דעם עולם, אַרגאניזירט טאַקע צוזאַמען מיטן "התאחדות הרבנים" [אַז יש לזה כח השפעה גדול]. נישט בלויז [התאחדות של] "רבנים", [נאָר] ס'איז טאַקע צאמגענומען אינאיינעם "אידן", 'אידן' וואָס זענען מקבל דעם עול מלכות שמים.

נה

מ'האַט געשמועסט עטליכע מאָל [אַז] מ'זאָל דאָס צוזאַמנעמען [את הקהל לאסיפה כללית], מ'האַט דאָ געשמועסט פריער [בין הרבנים] אַז אין אַ צוויי דריי וואָכן [אולין] מ'זאָל מאַכן אַ שטיקל צוזאַמענקום דירעקט אויף דעם [שיתאחדו יראי ה'], ס'איז נישט קיין כינוס פון קיין "געלט", דאָרט איז נישט קיין רעדע [פון געלט], נאָר פשוט צאמעהאַלטן 'חברים' [כדי] מ'זאָל וויסן וואָס מ'פאַרטרעט דעם ענין [של יראי ה' שאינם נשפעים מזרם הרשעים], מ'פאַרטרעט די זאָך^א.

דאָס קאָן ברענגען 'גרויס תועלת', אַזוי ווי מ'האַט געזען ביי כמה ענינים.

נו

התחלת ישוב קושיא ג

מי שהוא "ערליכער איד" הוא יודע שכל מה שחננו ה' בעושר וחכמה ונבור ושאר ענינים, אינו לצורך עצמו, אלא לצורך שישתמש בוה עבור כבוד שמים ודרך התורה

נאָר, כ'האַב דאָ אַנגעהויבן [באות מז], [לבאר] וואָס ס'שטייט [הלשון] "הפסולת" שלך [קושיא ג].

קאָן זיין.

אַן ערליכער איד, אַז דער אייבירשטער גיט אים געלט, [און סיי] וואָס השי"ת גיט אים, וואָס ער גיט אים חכמה, ער גיט אים גבורה, ער גיט אים געזונט, ער גיט אים כח, ער גיט אים געלט, ווייסט ער [אַז] אַלעס איז [שישתמש בו] פאַר'ן אייבירשטענס וועגן, [וכמו שאמר] תן לו מְשֻׁלוֹ^ב, פאַר'ן כבוד שמים, פאַר'ן דרך התורה.

^א וועיין לעיל אות כו (ד"ה אבער).

^ב והנה הכינוס לשם חזיון היהדות אשר רבינו ז"ל מדבר בעדו כאן, אכן בא לכלל מעשה במשך הזמן, שמוזה נעשה לבסוף האסיפה הכללית שהתקיימה ביום ד' פרשת נשא (אסרו חג שבועות) שנת תשכ"א, ונקרא בשם "כינוס הכללי של יהדות החרדית", ושם דרשו הרבנים הגאונים חברי התאחדות הרבנים ועוד כמה רבנים, לעורר על בדיק היהדות הזקוקים לתיקון, ולאחרונה נשא רבינו ז"ל את דרשתו באריכות, ולאחר שעורר מעורר ענינים הצריכין תיקון בכשרות תפילין ומוזוות, האריך רבינו בדעת תורתנו הקדושה בענין המלחמה נגד הציונים, והודיע אז שיש חוב עצום להכריז ולהודיע קבל עולם ומלואו שהכלל ישראל הנם אך ורק יהודים השומרים תורה מצות, ושהכתות הציונים אינם באי כחם ודוברם של עם ישראל, והיהדות החרדית שומרי תורה ומצות אין להם שום שייכות וחלק ונחלה עמהם (עיי' כל הדרוש באורך בדברי יואל פרשת נשא עמוד קיט-קלא). - [ואח"כ בשנת תשל"א התקיים עוד הפעם כינוס כזה, ורבינו על אף חולשתו באותן הימים, השתתף באותה כינוס בעת דרשת הרבנים].

[מתוך הג"ה בחידושי תורה למסיבות].

^ב במשנה דאבות (ג, ז): רבי אלעזר איש ברתותא אומר, תן לו משלו, שאתה ושלך שלו. וכן בדוד הוא אומר (דברי הימים א' כט, יד) כי ממך הכל ומיָדך נָתַנו לָךְ.

ער ווייסט [אז] "געלט", וואָס איז דאָס "געלט"?, [נאָר] ער זאָל קאַנען דערמיט טון "דברים טובים", מחזק זיין "אידישקייט", [כגון] דעם אידישן "חינוך", "תלמוד תורות", און בכלל יעדע "אידישע זאך", [ונכלל בזה גם] וואָס מ'דאַרף האָבן היינט אויף מציל צו זיין משיני אריות.

(המשך הדרוש בישוב קוטיא ג, באות סא)

נד

ענין "הצלה משיני אריות" שעמד אז על הפרק
להציל נפשות ישראל מצפוני השמר של הציונים

[וכגון מה שנוגע היום לתרום כסף עבור אותן שעוסקים להציל משיני אריות].

[דהנה] ס'קומט אָן בריוו כסדר, אידן וואָס זיי קומען אַהין [לארץ ישראל] פון דאַנעט [מחוץ לארץ] און קוקן עס צו מיט די אויגן. אוי לעינים שכך רואות, ס'טוט וויי דאָס הארץ. מ'זעט אידן, וואָס מ'זעט מיט די אויגן, עדי ראיה [שהעידו לפני 'בפה', וכן] ס'קומט מיר אונטער כסדר 'בריוו' [בכתב] פון די וואָס זענען 'היצט' אַרױף געקומען [לארץ ישראל]³⁰, אידן וואָס זיי האָבן 'דורי דורות' געהאַלטן אידישקייט [אף תחת הקאָמניסטן], זייערע קינדער האָבן זיי מגדל געווען [באופן וואָס] זיי זענען נאָך אויס ווי אידן, אין "צלם אלקים" [מגודלי זקן ופיאות, ומכּוּסִי ראש], זיי זענען געגאַנגען אין "חַדְרִים" [אפילו] אונטער די "קאָמניסטישע מדינות", און מ'האַט זיי [געפירט לארץ ישראל], מ'פירט זיי 'אַהין' [בהפיתוי אַז] ס'הייסט דאָך "מדינת ישראל" [ובודאי יוכלו להתנהג שם כישׂרָאֵל בלי מפריע, און דערווייל] מ'פירט זיי אַריין אין מקומות [של כפירה ושחץ והתבוללות], אָן אַ שיעור [אידן].

ס'האַט קיין שאַץ נישט וויפיל אידן, וויפיל שווערע הונדערטער קינדער וואָס זענען 'שוין' לאַ עלינו כופרים גמורים, און די טאַטעס באַוויינען זיך די יאָרן, זיי האָבן אַזוינס זיך נישט אויסגעמאַלן, זיי האָבן אַזוינס נישט גערעכנט, זיי האָבן אַזוינס נישט מיטגעמאַכט [בארצות הגולה], אַז 'שוין' ווערן זיי די קינדער לאַ עלינו [כופרים], מ'כאַפט זיי אַוועק [מן האבות] און מ'גיט זיי אַריין אין מקומות הכפירה, און זיי 'ווייל' שוין נישט וויסן פון די עלטערן ניטאַמאַל, זיי זענען שוין לאַ עלינו כופרים גמורים.

נה

[ס'איז] נישט קיין שווערע זאך, אַ קינד [אַז] מ'נעמט אים אַריין אין אַ חינוך פון כפירה, און מ'איז אים מאכיל נבילות וטריפות, [אין זה דבר קשה] אַז ער זאָל ווערן 'דערפאַרטיגט'.

³⁰ בימים ההם היתה תקופת "עולי רומעניע" שעלו אז לארץ ישראל בפיתויי הציונים ומשתתפיהם, וכשבאו לשם העבירו הרשעים את ילדיהם מעל ברכי התורה והאמונה, ועייני בקורות הימים האלה בספר בנין אברהם (להגה"צ ממאנטעווידעא זצ"ל), שהוא היה אז שליח מרבינו לילך מהכא להתם לפקח על גורלם של עולי רומעניא ולהציל מה שאפשר להציל, והיה בקשר מכתבים הרבה אודות זה עם רבינו (והם נרפסים בספר הג"ל). ויתכן שעליו כיון רבינו בדבריו שאומר שיש יהודים ההולכים מהכא להתם, והם 'עדי ראיה' בדברים האלה, ושבאו אלי כמה מכתבים בענין זה. - [וכן היה אז סמוך לאחר שעלו הרבה ממדינת "אונגארן" בעת הרעוואָלוציע דשם בשנת תשי"ז, שהציונים עשו אז פּראָפּעגאַנדע של עלייה והעלו הרבה מהם לארץ ישראל והושיבום במקומות של כפירה והריסת הדת והעבירו הרבה מהם בעוה"ר, וגם מאנשי האגודה השתתפו בזה להעלותם לארץ, ורבינו סער לבו מאוד על זה דלא רק שהיו שותקים וסובלים את ההעברה על הדת, אלא גם נתנו יד לפושעים להעביר זרע ישראל מן הדת, ועייני בדברי רבינו בענין זה ביואל משה (א, קמד), ובדברי יואל מכתבים (ח"א מכתב פט)].

נט

על הכל יש "סבלנות" בדור הזה, אפילו כשעוקרים את הדת, רק דבר אחד אינם יכולים 'לסבול', והוא כשמגלים את האמת נגד רשעי הדור שהם עוקרים הדת

און מ'קוקט דאָס צו מיט די אויגן [ושותקים על זה], אויף דעם אַלעמען האָט מען "סבָּלנות".

איך שמועס נישט, מילא די פושעים וואָס זיי 'זוכן' דאָס, זיי 'ווילן' דאָס. נאָר דער וואָס ער פאַרטרעט נאָך 'תורה' מיט 'אידישקייט', [נעם כל זה על כל אלו הדברים] האָט ער "סבָּלנות" !

[נאָר] "איין זאך" קען ער נישט 'סובל' זיין, אַז מ'זאָגט עפעס אַ "שלעכט וואָרט" אויף די וואָס זענען "מעביר על הדת". אויף דעם האָט מען קיין 'סבָּלנות' נישט. דאָס קאָן מען נישט 'פאַרטראָגן'.

לא עלינו, רחמנא ליצלן, אַזויפיל ניאויץ אַקעגן הקדוש ברוך הוא ותורתו הקדושה ! [ואת כל זאת שפיר הם יכולים לסבול]. אַז מ'האָט אַמאָל אויסגע'שמד'ט "איין אידיש קינד", איז געווען "ותהם כָּל הָאָרֶץ" ! [וכהיום הכל שותקים וסובלים זאת].

ס

אין לשער כמה אלפים נפשות יכולים להציל עם "ממון" מובן מאליה, מ'קוקט דאָס צו, [ואפילו] די וואָס זיי העטן 'געוואָלט' מציל זיין, 'קען' מען נישט מציל זיין, מ'חוסר מָמוֹן. מ'זעט וואָס "געלט" איז. מיט "געלט" קען מען 'דאָך', קען מען 'דאָך' מציל זיין, ס'האָט קיין שאַץ נישט וויפיל [נפשות]. [ס'האָט קיין שאַץ נישט] וויפיל מ'העט שוין געקאָנט מציל זיין, טויזנטער נפשות, ווען ס'העט נישט געווען גיווען קיין "חוסר ממון". און אַזוי מיט אַלעמען. [כי לכל דבר שבקדושה צריכין גם לממון].

סא

המשך ישוב קושיא ג
עכ"פ כרי לחזק יסודות הדת צריכין לזה "ממון"
על כל פנים יהיה איך שיהיה, מ'שמועס מיר היצטערט [אז] מ'ברויך מחזיק זיין די אַלע יסודות פון "אידישקייט", דערצו ברויך מען "געלט".

סב

אצל "ערליכער איד", מובן אצלו שאם חננו ה' "בממון" העיקר הוא מה שנותן עבור צרכי היהדות וכבוד שמים, אבל מה שמשתמש בה לעצמו אין לזה חשיבות והוא נחשב אצלו "כפסולת"
נו אן ערליכער איד, ער ווייסט אַז דער בורא כל עולמים האָט אים געגעבן "געלט", איז דאָס פאַר "אידישקייט".
דעס וואָס ער ברויך פאַר "זיינעט-וועגן", דעס קוקט ער אָן [אז] דעס איז דאָך אַ [דבר שאינו חשוב כל כך], דאָס איז ביי אים דאָס 'שוואַכסטע', דעס איז "פסולת".
וואָרן דער עיקר איז פון "געלט", וואָס מ'טוט פאַר "אידישקייט".
דעס וואָס מ'נעמט פאַר "זיך", דעס איז "פסולת".

^ס מלשון הפסוק אצל נעמי (רות א, יט) ותהם כל העיר ותאמרנה הֲזֹאת נָעָמִי. ופרש"י נעשית הומיה כל העיר. - [והוא מלשון המיה ומהומה, דפירוש "טומעל"].

סג

זהו שלימד הקב"ה למשה ואמר לו "הפסולת שלך", והיינו דהפסולת של העשירות הוא מה שהוא "שלך", שאתה משתמש בה לעצמך. אבל מה שאתה משתמש עבור יתדות, זהו ממון חשוב וקדוש מאוד

דער בורא כל עולמים האט אים געזאגט [למשה רבינו], פֿסֶל לָךְ, זאָלסט דו וויסן, אַז איך ווייז דיר וויאָזוי מ'ווערט אַן "עושר". [ולזה אמר לו] דו זאָלסט וויסן, "הַפְּסוּלֶת", דעס איז "פסולת", [דעס] וואָס איז "שֶׁלְךָ".

דעס וואָס דו האַלטס 'דיין', וואָס דו האַלטס פֿאַר 'דיר', דעס איז "פסולת". [מה שאין כן] טאַמער גיבסט עס אַוועק אויף "אידישקייט", דאָס איז זייער 'טייער', זייער 'חשוב', ס'איז "הייליג" געלט.

אַז מ'מאַכט דערפון "תורה" מיט "אידישקייט", דעס איז אַ "קדושה וטהרה", מ'טוט אויף דערמיט.

נאָר דעס וואָס דו האַלטס דיר פֿאַר "דיר", דו ווילסט 'אַליין' נתעשר ווערן, דעס איז "פסולת".

האָט אים דער בורא כל עולמים געוויזן פֿסֶל לָךְ, זאָלסט דו וויסן, הַפְּסוּלֶת, דאָס "פסולת" פון 'געלט' איז דעס וואָס ס'איז שֶׁלְךָ, דעס וואָס דו האַלטסט עס פֿאַר "דיין". [אַבער] טאַמער האַלטסט דו עס פֿאַר כבוד השם יתברך, איז עס זייער 'טייער', איז עס זייער 'הייליג'.

סד

ביאור מה שאמרו "משם נתעשר משה" (לדרכינו)

ומלימוד זה נתעשר משה, שנעשה עושר אמיתי ברכישת זכותים לעולמי עד, וכל ממונו נשאר ממון קדוש

איבערדעס זאָגט ער "משם" נתעשר [משה, היינו כי מן 'לימוד' זה נעשה עושר אמיתי, שרכש לו זכותים לעולמי עד]. משה רבינו איז פון דעם געוואָרן אַ גרויסער "עושר", [ווייל] ער האָט [פֿאַר] זיך נישט געלאָזט קיין "פסולת".

וואָרן ער האָט אַלעס געטון פֿאַר "אידישקייט", [מיט] 'מסירת נפש', וואָס ס'איז נאָר מעגליך געווען, אַז ער האָט עפעס 'געהאַט', האָט ער געזען דערמיט עפעס צו טון פֿאַרן כבוד השם יתברך, פֿאַרן אייבירשטענס כבוד.

אַז ער האָט געזען אַז 'דאָס' איז דאָס "פסולת" [מה שנותנין לצורכי עצמו], האָט ער דאָך נישט געוואָלט לאָזן [ביי זיך] קיין פסולת, איבערדעם איז ער געוואָרן אַן "עושר", וואָרן ער האָט 'פֿאַרמאָגט' זייער אַסאַך, וואָרן ער האָט אַלעס געטון פֿאַר 'אידישקייט' איז עס געווען [שנתעשר בהרבה זכותים, וכל ממונו נשאר ממון חשוב וקדוש]^{סו}.

סה

דאָס איז דער תמצית דערפון, דער תוכן דערפון, כ'וועל נישט מאריך זיין [יותר].

^{סו} וועיין בגמרא בבא בתרא (יא): תנו רבנן (תוספתא פאה ד, יח), מעשה במונו המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גזזו והוסיפו על של אבותם ואתה מבזבזם? אמר להם אבותי גזזו למטה, ואני גזזתי למעלה, שנאמר (תהלים פה, יב) אָמַת מֵאָרֶץ תִּצְמַח וְצִדְקַת מִשְׁמִים נִשְׁקָף. אבותי גזזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גזזתי במקום שאין היד שולטת בו, שנאמר (שם פט, טו) צִדְקַת וּמִשְׁפָּט מִכּוֹן פִּסְקָף. אבותי גזזו דבר שאין עושה פירות, ואני גזזתי דבר שעושה פירות, שנאמר (ישעי' ג, י) אֶמְרוּ צִדִּיק כִּי טוֹב כִּי פָרִי מַעַלְלֵיהֶם יֵאָכֵלוּ. אבותי גזזו אוצרות ממון, ואני גזזתי אוצרות נפשות, שנאמר (משלי יא, ל) פֶּרִי צִדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֶקַח נַפְשׁוֹת חָכָם. אבותי גזזו לאחרים, ואני גזזתי לעצמי, שנאמר (תצא כד, יג) וְלָךְ תִּהְיֶה צִדְקָה. אבותי גזזו לעולם הזה, ואני גזזתי לעולם הבא, שנאמר (ישעי' נח, ח) וְהָלַךְ לִפְנֵי צִדְקָתְךָ כְּבוֹד ה' יֵאֱסָפֶךָ.

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאל העלפן:

מ'זאל מיר האָבן התחזקות, מ'זאל עפעס קאָנען 'אויפטון' פאַר כבוד השם
יתברך ותורתו הקדושה.

דער אייבירשטער זאל העלפן טאַקע, די "רבנים" מיט די "בעלי בתים".

דער אייבירשטער זאל העלפן - [אז] מ'וויל גיין דעם דרך - מ'זאל קאָנען האָבן
"התחזקות" אַקעגן דעם דור.

מ'זאל זוכה זיין צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא.

דער בורא כל עולמים זאל טאַקע העלפן, אידן זאָלן האָבן הרחבה [ועשירות]. אַז
ס'פעלט אויס צו "השראת השכינה"? [אם כן צריך שיהיה עשירות לבני ישראל].

וואָרן אין פשטות, אַז מ'ברויך האָבן [עשירות להשראת השכינה, און] דאָרטן וואו
ס'איז דאָ "תורה" דאָרט איז דאָ "השראת השכינה" (אבות ג, ו. ברכות ו, א), [און] צו דעם
ברויך מען האָבן 'די' מעלה, [שהיא] פון די מעלות פון חכם גבור "עשיר". [אם כן בדין
הוא שיושפע שפע רב לבני ישראל בעושר והרחבה].

דער אייבירשטער זאל העלפן, אידן זאָלן האָבן די הרחבת הדעת.

די אַלע וואָס זענען דאָ געקומען, די אַלע נאספים, דער אייבירשטער זאל העלפן
זיי זאָלן געבענטשט ווערן מיט כל מיני ברכות וישועות.

מ'זאל קאָנען אויפטון פאַר אידישקייט.

מ'זאל מיר זוכה זיין במהרה אַקעגן צו גיין פני משיח צדקינו, בשמחה ובנחת.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו פאַררעכטן וואָס מ'האַט פוגם געווען.

און מ'זאל זוכה זיין צו זען - יראו עינינו וישמח לבנו - התגלות כבוד שמים
עלינו במהרה בימינו אמן.

